

LUCEAFĂRUL

SĂPTĂMINAL AL UNIUNII SCRITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA ● Redactor-șef EUGEN BARBU ● ANUL X — Nr. 16 (260) Simbătă 22 APRILIE 1967 — 10 PAGINI, 1 LEU

săptămîna

Afitudinea leninistă față de artă

În multilaterală activitate de construire a unei noi arhitecturi învățăminte leniniste este bogată în indicații de mare actualitate referitoare la acest domeniu specific al spiritualității umane pe care-l reprezintă arta. Fără îndoială, în turele luptei economice sau politice și chiar al celei ideologice, preocupările sale s-au îndreptat în mod precumpnit către alte domenii, dar ar fi greșit să se creadă că Lenin a dat în cel mai bun caz — așa cum susțin unii dușmani ai marxismului — numai o strategie și o tactică a luptei de clasă a proletariatului, utilă doar pentru atingerea pragmatică a țelurilor imediate. Sînt revelatoare în acest sens ideile leniniste privitoare la specificul diverselor valori ale culturii, inclusiv al artei, ca și considerațiile sale referitoare la genurile și funcțiile ei, în directă legătură cu esența și structura operei.

Integrînd creația artistică în ansamblul creației umane, Lenin atrăgea atenția asupra faptului că acest proces are ca punct de pornire un ideal — de cele mai multe ori conștient — a cărui transformare în real trebuie urmărită în specificitatea ei și în indisolubilă legătură cu condițiile istorice date. După cum spunea el, comentînd opera lui Hegel „ideea transformării idealului în real este profundă: este foarte importantă pentru istorie. Dar și în viața personală a omului se vede că această idee conține mult adevăr. Impotriva materialismului vulgar” (Cătețe filozofice, ESPLP, 1956 p. 55). Făcînd această precizare Lenin se grăbea să adauge că „deosebirea dintre ideal și material nu este nici ea absolută, excesivă” (Ibidem). Fără îndoială, opera rezultată prin creație reprezintă o nouă lume, cu o realitate de un tip propriu, pentru a cărei înțelegere este necesară o perspectivă adecvată deoarece simpla ei comparare cu natura și societatea nu este întotdeauna edificatoare.

Sublinierea caracterului creator al conștiinței umane, al faptului că ea înalță o construcție nouă, supunîndu-se unor legi noi, este de o deosebită actualitate impotriva concepțiilor despre operă ca un simplu „obiect”, asimilabil celorlalte obiecte sau lucruri și atrage atenția asupra procesului complex în care arta își naște. Referindu-se la procesul cunoașterii în general — moment prim al oricărei creații — Lenin avea grijă să sublinieze: „Abordarea de către inteligență (omului) a unui lucru individual, luarea de copii (= concepte) de pe acesta nu este un act simplu, nemijlocit, de oglindire inertă, ci un act complex, cu caracter dublu, zigzagat, care cuprinde în sine posibilitatea de-prinderii fanteziei de viață” (Ibidem, p. 300). Dacă intervenția fanteziei este diferită în diferite domenii, rolul ei fiind de prim ordin în artă, este evident că opera nu va putea fi niciodată confundată cu realitatea ca atare, deoarece „arta nu cere ca produsele ei să fie recunoscute drept realitate” (Opere complete, col. 29, Ed. Pol. 1966, p. 48).

ION PASCADI

(Continuare în pag. 9-a)

distinguo

Eseul, gen modern

Dicționarele franceze curente dau încă numai sensul de „încercare” pentru cuvîntul *essai*. Cu acest înțeles, Montaigne îl folosește din secolul al XVI-lea ca titlu al meditațiilor sale filozofico-morale; și opera lui îl va impune ca atare mai bine de trei sute de ani în Franța ca și în Anglia.

Astfel, la nici două decenii de la moartea lui Montaigne, același titlu e preluat întocmai de Bacon și transmis prin mulți alții secolului al XVIII-lea, cînd și-l însușește filozoful Locke. Din Anglia, cuvîntul „eseu” vine din nou în Franța, adus de enciclopediștii, buni cunoscători ai culturii engleze, care îl popularizează ca titlu de opere morale, filozofice și chiar științifice, dar păstrînd încă înțelesul de „încercare”, cum îl va înțelegi însuși Bergson în pragul secolului al XIX-lea pentru lucrarea sa dinții.

Sensul mai nou de gen literar lipsește însă din micile dicționare franceze; ca să-l găsim, trebuie să deschidem dicționarele mari, zise „de bibliotecă”, în care ni se spune că eseu înseamnă nu numai „încercare”, dar și orice expunere liberă, adică nesistematică, de probleme ale spiritului, fie aceste probleme de filozofie, de morală, de istorie sau de literatură.

Spre deosebire de lexicografia franceză, dicționarele engleze chiar cele școlare nu lasă de o parte noul sens; ceea ce nici nu este de mirare, deoarece sensul nou s-a precizat mai întâi prin opera unor autori englezi. În timp ce culturile continentale-auropene continuau să folosească termenul de „eseu” cu vechiul înțeles, cultura engleză îi adăuga pe acela de „prezentare critică” a unei dezbatere. Și genul nou, pe care îl întemeiază Addison, la începutul secolului al XVIII-lea, în paginile unei reviste de cultură, asumîndu-și materiile cele mai diverse, se îndrumă din ce în ce mai mult către critica artistică și literară, căreia îndeosebi Walter Pater și alți contemporani îi dădeau acum cam o sută de ani înfățișarea proprie. Iar cu această înfățișare, eseu se va răspîndi de asemenea în Franța și apoi în Europa întreagă, devenind azi dominant în cultura universală.

Dar cum putem identifica genul? Ca să ne mărginim la literatură, fiindcă ideea de gen e orișicum o idee literară, eseu este acel studiu critic pe care îl amplifică felurimea asociațiilor intelectuale și îl pune în vedere reliefurile expresiei. Spiritul critic deschis, liber deci față de orice capcan dogmatic, numărul apreciabil de cunoștințe, care nu sînt spiritul prizonier al unei singure specialități, și talentul scriitoricesc, ferit de trivialitatea impresionistă, sînt prin urmare semnele, după care putem recunoaște conduita eseistică.

Acordîndu-se mai ușor asupra datei de apariție, relativ recentă, ca și asupra înfățișării, opiniile se împart cu privire la situația noului gen între celelalte genuri. Există părerea că eseu domină în adevăr creația literară a timpului nostru, dar o domină, cred unii istorici literari, dimpreună cu „romanul”; și nimeni nu poate ignora că genul narativ n-ar fi luat o dezvoltare foarte prosperă în perioada contemporană.

Mai vechi decît eseu, romanul însă, după cît credem noi, nu este tot atît de preponderent; dimpotrivă, în secolul nostru, genul narativ, primind el însuși înfățișare eseistică, înseamnă că romanul, oricît de copleșitor numeric, s-a lăsat în stăpînirea eseului. De la Proust și Gide prin Malraux și Camus pînă la Robe-Grillet și alții, o bună parte dintre romancierii timpului au introdus reflecția intelectuală în desfășurarea epică și adesea, dezbătînd deschis sau implicat cînd estetica romanului, cînd doctrine social-politice, au ajuns la o formă literară, căreia nu i se poate zice decît eseu narativ. Totodată, dramaturgii și poezii de azi urmează aceeași cale care i-a și dus pînă acum pe dramaturgii la eseu dramatizat, iar pe poezii la lirismul speculativ. Prin urmare, genul literar cel mai modern, adică eseu, a pus stăpînire fermă pe toate celelalte genuri, nu numai pe roman, problematizîndu-le identitatea uneori pînă la desfigurare.

Vechea temere că omul, tot cultivîndu-se intelectualmente, se va trezi cu un cap disproporțional, față de restul trupului, tot mai închirici, s-a dovedit simplă presupunere, bineînțeles. Dacă însă, dintre oamenii de azi, primim numai pe unii scriitori și artiști, viziunea se schimbă: intelectualizarea creației pare să fi și adus printre noi artiști cu craniul foarte mare și cu inima, dacă nu trupul întreg, foarte distrotic.

VLADIMIR STREINU

De vorbă cu profesorul universitar

A. l. P i r u

O scurtă conversație cu profesorul Alexandru Piru despre unele probleme ale criticii.

Interlocutor deosebit de amabil domnia-sa ne-a oferit plăcerea unei discuții deosebit de interesante, care a debutat aproximativ astfel.

— Toate revistele, săptămînale sau lunare, întrețin o cronică literară și o rubrică de recenzii, cu toate acestea

scriitorii ca și publicul se plîng de lipsa unei opinii critice și probe. Cum vă explicați această situație?

— Critica a ajuns să fie practicată de foarte multă lume, de oameni calificați și necalificați, mai ales necalificați, de maturi și tineri, mai ales de tineri. Apreciez desigur curajul, agerimea și inconformismul tinerilor, cu toate acestea e anormal ca cineva care nu s-a afirmat în niciun fel și nici nu știm dacă a citit destule cărți, să vină deodată cu o opinie critică. Oricît de interesantă și plauzibilă ar fi o astfel de opinie, publicul n-o va lua în considerare, iar scriitorii vor fi mai degrabă iritați de a se vedea promovați de un necunoscut (în vreme ce criticii renumiți tac) sau infirmați de un debutant. Autoritatea unui critic e în funcție de personalitatea sa. Dacă criticul nu a dat încă nici o operă, dacă n-are personalitate, opinia sa critică va fi lipsită de autoritate, chiar dacă s-ar întîmpla să fie justă. Dimpotrivă, opinia unei personalități are totdeauna autoritate, chiar în cazul că n-ar fi întemeiată. Recent au fost citate un număr de opinii injuste ale marilor personalități critice din perioada care ne precede: E. Lovinescu și G. Călinescu. Bineînțeles, personalitatea lui G. Călinescu nu devine problematică prin faptul că a descoperit talentul lui Florin Mugur.

— În ultima vreme cronicile literare sînt tot mai frecvent susținute de nume

noi, titularii mai vechi retrăgîndu-se în domeniul istoriei literare. Care sînt cei care sînt cauza acestui fenomen?

— Trezirea de la critica la istoria literară este firescă. Sînt foarte rari acei critici care s-au ocupat perseverent și consecvent de fenomenul literar curent. Așa a procedat Pompiliu Constantinescu, cronicar literar pe întinderea a două decenii, cu foarte puține referințe la clasic. Majoritatea celorlalți critici din perioada interbelică au făcut cronică literară, în scopuri experimentale, numai cîțiva ani, plictisiți curînd de a aștepta literatura cu ceasul în mînă, cînd aveau posibilitatea s-o scoată din raftul bibliotecii. Un veritabil critic nu se poate mulțumi să discute numai cîteva opere recente bune și să citească prea multe opere noi mediocre sau de-a dreptul rele. Atunci salvarea este istoria literară. Dar nu mi se pare că aceasta e cazul tuturor criticilor care au abandonat sau sînt pe cale să abandoneze critica literară profesată pînă acum. O parte dintre aceștia s-au descalificat printr-un număr prea mare de opinii eronate, adică, la drept vorbind, printr-o lipsă de opinie critică manifestă, care face astăzi inutilă intervenția lor. Întrebarea e dacă nu vor fi la fel de inutili și în istoria literară.

— Care ar fi deci condițiile minime pentru ca critica să-și merite numele

(Continuare în pag. 9-a)

NICOLAE TĂUTU

istorie

Categoric n-am să mă pot desplanta din aerul străbunilor mei, fibră cu fibră ființa mea respiră, trăiește pe ei.

Cotropit de amintirile lor milenare arterele din cronici peste inima mea le întind ca șerpii la soare sau le înalț în foi de porumb.

În miezul tăcerii ostrovul istoric venit de departe, prin ape de lună, s-așterne din cronici peste inima mea și noapte de noapte dormim împreună învelți de aceeași mioritică stea...

VLADIMIR STREINU

RODICA IULIAN:

Intersecții

Nu mai prezenta marelui motiv poetic al muntelui și este... Intersecții

masă); sau „Dintr-o credință foarte puternică / muntele ridică... Intersecții

M. N. BUSU

MIRON RADU PARASCHIVESCU:

Drumuri și răspintii

Redactate și publicate în ziarul vremii încă de acum două... Drumuri și răspintii

Redactate și publicate în ziarul vremii încă de acum două... Drumuri și răspintii

GABRIELA ADAMEȘTEANU

D. PĂCURARIU:

Alexandru Odobescu

Cum este și firesc cartea se deschide cu un capitol în care... Alexandru Odobescu

vitorul scriitor, în special, din partea mamei — o femeie... Alexandru Odobescu

Desi D. Păcurariu nu omite nici unul dintre sectoarele importante... Alexandru Odobescu

Capitolele pe care este fondată însă monografia sint cele... Alexandru Odobescu

bnig

VIRGIU ENĒ

991T

1001

1 AM

1860

Agenda Cenaclului „N. LABIȘ”

(132)

Luni 17 aprilie la Cenaclul „N. Labiș” au citit proză... Agenda Cenaclului „N. LABIȘ”

Judecările sumare, tenul roșu, cerdicțele de... Competență?

artefel surprinzător și... Competență?

ca apoi să afirmă: „Cert... Competență?

Competență?

gignitoare la adresa... Competență?

indicat la rangul de... Competență?

„folietonului”, problema... Competență?

viteza maximă: 55 km. pe oră. PREȚ: 4 190 lei. consum benzină: cca. 2 ltr. la suta km. Nu este obligatorie purtarea căștii de protecție. încărcătură utilă: 2 persoane (145 kg.) Se pot procura și cu PLATA ÎN RATE la MAGAZINELE COOPERATIVELOR DE CONSUM

cronica literară

Tudor George:

Verița de foc

Pentru discutarea literaturii închinată copiilor și tineretului, critica literară găsește destul de rar o frântură de timp și, așa zice, numai în momente de sărbătoare... Verița de foc

asemenea cărții. Verița de foc de Tudor George și Planetă de adolescent de Iuliu Rațiu... Verița de foc

Verița de foc pe care autorul o subintitulează „epos pentru pionieri și tineret”... Verița de foc

Lucrarea este construită după o bună știință arhitectonică, cu excepția unor episoade care se lungesc prea mult și diluează acțiunea... Verița de foc

efort mai mare în direcția sublimării „veriței de foc” în simbol. Pe alocuri ne reține, în poem, imaginea unei verițe anumite, zugrăvită cu artă... Verița de foc

Partea a doua înfățișează etapa izbuzilor, cu aceeași putere de evocare, cu aceeași prospețime... Verița de foc

a limbajului și în același ritm dinamic și trepidant. Cartea lui Tudor George e plină de culoare, de vervă și e în stare să fixeze în conștiința cititorului o lume așută, dramatică, prin încrincenările dintre clasele antagonice... Verița de foc

apartenței de clasă al eroilor era la fel de viu ca acela al apartenenței la mediul de la marginea orașului. Sint convins că tinerii cititori o vor aprecia ca atare. Iuliu Rațiu: Planetă de adolescent

Planetă de adolescent — iată o carte bună, inspirată din actualitate, din viața elevilor de azi și a societății noastre, o carte despre adolescență, despre farmecul și răspunderile ei, scrisă cu pasune și talent de Iuliu Rațiu... Planetă de adolescent

Un adolescent, cu o fină sensibilitate, elev eminent, serios, înzestrat cu o fină sensibilitate, fiul unui savant astronom, e acuzat de o mamă irresponsabilă și de un avocat venal că ar fi încercat să vândă prețea de vreme de sentimente și idealuri înăvuite... Planetă de adolescent

În fața unor fapte și probleme de viață, le găsim idealurile, îi simțim iubind și vișind cu puterea adolescenței. Îi surprindem venind în contact cu oameni ușuratici, dubioși moral, dar îi găsim destul de fortificați sufletește, mai cu seamă pe Șerban, ca să se scribească repede de un asemenea mediu pernicios... Planetă de adolescent

Dintre personajele mature, reținem figurile antinomice ale profesorilor Dragomir și Nicolescu și chiar a avocatului perfid, demagog, care-l acuză pe Șerban, urmărind nu adevărul și dreptatea, ci banul. Dacă Dragomir este foarte viu și autentic, complex și nuanțat, în schimb, Nicolescu și avocatul sînt pe alocuri amenințați de o prezentare mai schematică... Planetă de adolescent

Planetă de adolescent este neîndoios, o reușită a genului, un succes al autorului care și-a consacrat talentul, cu exclusivitate, literaturii pentru tineret. Dar literatura aceasta mai are încă multe, foarte multe lucruri de făcut. Pentru că literatura destinată copiilor și tineretului să poată atinge țelurile înalte, ce-i stau în față, ea are nevoie de o atenție permanentă din partea criticii literare, are nevoie de debateri creatoare în jurul ei de exigență maximă atât din partea criticii și cititorilor cât și a autorilor însăși... Planetă de adolescent

ION DODU BALAN

Către sfârșitul verii aplea, într-o noapte de Gustar. Prințelea chemase pe comișul Velea și-i ceruse să-i pună caii la trăsură, c-ar fi avut așa pohtă să se prible puțin prin București, să mai lase cele saloane și cărări și să vadă singur cum își dorm supușii somnii. Orașul zăcea sub arundinile lui grele de frunziș, se răcorise vremea și dinspre marginele sale veneau aroanelor toamnelor încălburate în pomii. Pe masajul îi lăsase, cartea era păzită doar de doi aniași și de surugii înarmați. Era tirziu, când toți se odihneau, și prapă se așternuse în scoarțele lui, doar gura gîrlitului țene pe sub podurile de lemn, cernind timpul într-o tăcută, neștiută măcinare.

— Să mergem domol, spusese Vodă, trăgându-și mai bine hainele pre el, infundându-și fața aspră în gulerul de samur. Remizele, grajdurile și curțile păreau pustii. Trecuse și ceasul de seară, țigani-robi se mistăreau sub acoperșirile. În preajma bisericii despre Doamna, mai ardeau opaite moi, cu o lumină jucăușă și se auzea un glas stult de femeie. Casa domnească, pe stilpii scunzi de piatră, răsucită părea că e părăsită. Pe acoperșirile înălțate din șept și din nouă, sîndrila strălucia în piscătura lunii. Prin deschizătura ușii paracisului se tirau lumini sovăitoare de aninări.

— Cine au uitat să stingă? Intrebase mințion Domnul îngrijorât, au nu sint de ajuns cite focuri au isprăvit Bucureștii?

— Se priveghează un mort. Măria Ta, zisese comișul Velea ce sta la spatele înaltei sale persoane, veghind împregurimii.

— Bine, să fie cu fereală și grijă, că nu-mi trebuesc scrumuri în curtea mea... Din fugă, Prințelea se mai uitase odată la meremetul caselor domnești ce zăceau într-un întineric ce ascundea arhitectura sa vagă și neterminată. Palatul era întunecos și prost luminat, părea mai curind un loc ce abia trebuia desăvîrșit cu bani mulți și cu muncă a țiganilor de dirvală, cu adusul meseriilor greci de la Tarigrad, cu punere de alți pălămari și multă trudă. Mai lipseau și acele finții neconștinate curgătoare la care Vodă visa de multă vreme, pentru că înfrumusețata zidire mereu fusese părăsită sau arsă sau umplută de singele Domnilor ce aici locuiseră și ai lor, copii și neveste, lute și pe vind părăsind măretul loc.

— Ar mai trebui făcut o scară cum a fost cea ridicată de arhitectul Spiridon Macri, de la Italia, zisese Prințelea peste umăr comișului Velea.

— Altă cheltuială Măria Ta. Fără zece pungi cu galbeni, dacă nu mai mult nu se mișcă nice un meșter zidar, că de greul ăsta ce să mai vorbim.

— Trebuiesc, Veleo! Cu cît urci mai multe trepte pînă la Divan, cu atît crește respectul, că noi, aice, pe gheață trăim...

— Știm, Doamne, inteleptiți să fie că vine și restul.

— Am nevoie de bani și oamenii mei sint slabi, ei sub haine tin o inemă, ulind că sluga Domnitorului trebuie să nu simtească!

— Drept agrăste, luminăția Ta... Haznaua e scieță și bas besliu Ahmet trecut mîne în taină pe la Curtea noastră și nu de sănătate ne întreabă. El are treburi politicești la Iasi, ce și pre noi ne privească...

— Se întunecă mîntea mea, Doamne... — Să nu se intunece, comise, am să-i scutur pe boeri în Divan și dacă s-o simți nevoia am să-i și scuez...

Prințelea spunea toate acestea tocmai pentru că stia că dulcea gură a slujitorului său le-o va mărturisii celorlalți mîne dis-de-dimineață în taină, la luatul cafelei, făcîndu-și să le piară pohta de a mai întirzia cu întăriutul huzmetului, ceea ce l-ar fi scutit pe el de a nu spune vorbe grele și cînd era de treburii săi.

Tăsură lăsase casele cocionilor în urmă, trecuse de chioscul de piatră învîlîut în iedera pălîită și apucase spre turmul de la nemți. Jos, dincolo de fiarele îndoit ale cremenolomului și a puscării zapcilor se auzea murmurul cântecelor. Sîntul Ioan din podul Beilicului și pe urmă îndărpt spre Bărăție, către hanul lui Piper, de-acolo s-o apucă pe ulița ce mergea de la consului nemțesc pînă la Ghiululolo, pe ulița marcanților pînă la hanul lui Filaret, trecînd două poduri de lemn peste gîrla într-o bătaie așul arăbătesc. Muzici zău au auzit de taină, drumul era ocolit tamen pentru a înșela pe careva de ar fi vrut să stie pe unde o ia Prințelea și ce treburi încurtate descurcă el după miezul nopții acesteia.

Zidurile albe, date cu var dospăat ale caselor ascunde dincolo de grădini luecu stins ca neste obraze în lumina palidă a nopții. Clismelele Bucureștilui, cu sirurile lor de urloaie, erau oprite sau stricate. Suiulgiul nu fusese de mult plătit cu cel 60 de taleri ai lui și-și luase cimpul, lăsînd orașul fără podăbele sale cele mai de pret. Din opsprezece cișmele mai clipea una; cea de la baia Mitropoliei de care se îngrijea un călugăr nebul ce alurea învățase să umble cu tulumbele de la prundul Dimboviței. Sacagii aduceau apa tamen de la cismeaua lui Filaret pentru că aceea cursă pe olane de la Giulești, cu mare cheltuială pentru a adăpa obstea cu apă curată și limpede mai ales la vreme zlotoașă cînd poșica se scurgea între malurile de pămînt, era tulbură și avea necurățenii.

Trecuseră de casa lui Manuc și de cea a lui Hagi Moscu, trăsura apucase pe o uliță veche și plină de praf. Lătrau cîinii și din salcimit înfloriti a doua oră cădea un mîros greu. Și pe aici se ascundea sub șin-

drile odăi bogate de dreapta și de stînga, cu tîmzi în cruce și cu sala mare, de colo pînă colo, împodobite cu lavite, cu talere de cositor, garafe și pocale. Sub aceste ope-rișe tîcniului boerilor lui visînd la alt domn, aici se încheiau pacturi secrete și legămînte călcate la primejdie. Sub fiecare polog dormeau dorințe și ambiții nemăsurate, stîmne nimal de nemoarite somnului plin de vise umplute cu groază și dulci făgădueli. Pe divanul lor moi pe care se fuma, se sta la taifas și se dragosteau tinerii și mai bătrînii, se aduna lumea aceea, lui streină, plină de dușmăni și entereze... Beclurile și podurile ascundeau taine ce oame-nii lui de la agie abia le mîroseau, mai mult bătîndu-le decît știindu-le. Pe cărămizile puse în muchi se frecua papucii de safian și se tirau pași tainici de vinzători. Fumul albastru al ciubucelor și aroma cafelei nu părăseau acoperșirile și tavanele spoite sau împodobite cu picturi stingăce. Casele aveau scosuri în toate părțile și sacnaxii. Ferestrele priveau spre trei părți ale lumii, semn al friicii și al prevederii, pentru că într-un astfel de oras și într-un astfel de loc, trebuia întii să-ți pregătești fuga pe neștiute. Casele se și locuiau, dar erau mai mult un loc între două plecări unde mai găseai femei și dulceturi, vorbe mirositoare și făgădueli nemeipomenite. Cîteodată, dusi din odăi, stîpîneau acesti curți și ziduri nu se mai întorceau. O istorie singeroasă și nesigură li învătase pe toți cu trădarea și cu ascunderea gîndurilor. Din oncite și pe după stucaturile vorbele scăpate din gurile slubode, lîngă locurile ferite soseau în urechi curioase ce în alte încăperii ascultau. Vorba costă în acest oras al delcilor, nu-

de EUGEN BARBU

mit de mai vechii oameni cînd Hilarii, cînd Bakurii, cînd Bukurii, cînd Hilariopolis, vestind în versetele lui plăcerea, risul și nepăsarea, dar cel mai ades o moarte neașteptată. Stireslele, scoase în afară cu jumate stîmjen, ascundeau ferestrele prin care ochi curiosi pîndeau ulița fără să fie văzuți. Dincolo de zidurile cetății se ridicau ziduri bolovănițe, înalte și groase, păzite de foisoare în care vegheau zia și noaptea paznicii. Cîte două rînduri de usi de stejar, încasturate cu piroane opreau drumul grăbi al nepoftiților. În ferestre înfloreau ferul împletit de către meserii țigani, dibaci în incovertirea și supunerea lui după trebunții. Chei mari și ascunse deschideau tirzuiu.

De sub portalurile de la intrare răbea un miros de oțet ce te punea jos venind din cămărie pentru pazarghidian, anume alcătuit pentru timpul cîmii. Din pridvoare, pe galeriile de lemn, pași tainici se retrăgeau la vreme spre paracisurile aflate în coasta casei. Sub tavanele de stejar se puneau la cale hienilele cele mai alese și neștiute. Pe covoarele nepretăluite de Așem și de Usak, pe rogojițele fine de India, călcau strimfii boierilor vinzători. Macaturile și perdelele groase de mătase de Alep și Damasc ascundeau slugi cu băgare de seamă la cele ce se spuneau și puteau să mai scape stăpînului casei, ce lute erau trecute pe hîrtie și mai apoi citite de ochii Prințelui ce cu mizeria asta omenescă a pîrel se hrănea pentru că altfel nu putea să stăpînească. Sub policandarele aurite, între valurile de lumină ale marilor oglinzi de Venetia dansau femeile cele mai frumoase ale acestui colt blestemat de pămînt, fice sau neveste de voevozi maziții, decăzuți din rangurile lor boeresti, dar tot mai sperind la minuni ce nu se mai îndeplineau. Sub tavanele împodobite cu girandole și pe scaunele legate în piele de Cordova, rezemîndu-se de rafturile bibliotecilor cu cărți rare, ceasloave învîluite în capră și sub candelare roșii se auzeau în soapte cele mai nerusinate cuvinte rostite de gurile poticoase ale jupînișelor ce nu numai că spuneau ce au de gînd să săvîrșescă după cele ce vor vorbi, dar și arătau cit se putea pieile lor macerate de parfumiuri grele. O tulbură, o grea nerusinare stăpînea casele și încăperile. Divanurile erau pline de trupuri răsturnate și odăile se aprindeau de priviri poticoase. Sîni abii cum era marmura de Carara suspinau prefăcut sub vălurile de mătase străvezie, în mișcările lungi sunau strigurile de mătămăi a pocăintă, dar ochii codăți și văpsii promiteau flăcările iadului. Pietrele uscate luate între degete grăbite și mișcătoare aveau un gral al lor. Peste nepăsarea celorlalți sau sub ochii ștorilor bătrîni, nevestele puneau la cale înfîlniri tainice în locuri depărtate. De sub evantaliți izbucneau lumini de pumnal din diamanturi, mărgăritare și aurul vorbeau despre plăcere și lene, despre îmbrățișeri scurte și înfricoșătoare, de ruptul urechilor cu dinții lacomi ai jupanitelor țintite în dir-

dora măritisului și înșelate că le venea ceasul ce mereu se amîna. Bărbaiții făceau polițichia lor încercată mîrșeie, umplînd ciubucurile de iasmin și aruncînd fumul în aerul odăilor. Prințelea trecuse prin aceste saloane, aici și la Stambul, cit rivnice la tronul ce cu greutate și primejdie îl dobîndise și tocmai de aceea, casele li erau acum ca niște dușmani ce mereu tîcniului și puneau la cale nevisate mîrșeii. Sub acoperșirile lor curgeau vinuri nemestii și franțuzești, vinuri spaniole stîcînd în păhare ca oțetul de Toledo, vutca și rachiu. Mîntile se aprindeau, dorintele de asemenea și un val de ură creștea din invidie și speranță, ducînd pînă sub porțile palatului lui un pres nevăzută de nenorociri viitoare. Trebuia să vegheze, să se pună bine cu streinul și să stie mai ales totul : ce gîndeau acesti oameni nevăzuți ce una spuneau zioa în Divan și alta uneleau acasă, cu prietenii și neprietenii.

Trăsura oprî pe neașteptate. Ajunsesse în fața casei boerului Ianachi Moruzi, după o înțelețere de mai de mult. Porțile erau date de perete, și surugii potoliri caii. Vodă cobori sprinten. Avea 53 de ani dar să-l fi văzut cum mergea nu l-ai fi dat. Slugile cu capetele plecate li arătară drumul. De pe o scară, gaza surprinsă că nu-și controlase bine ceasornicul englezesc cobora nădușind.

— Fii bine venit, Măria Ta. Pătrunseră amîndoi într-o odăie de sub treptele de lemn de cires și Ianachi Moruzi închise bine ferestrele. Era un bărbat ca de 60 de ani înalt, dugos, cu o barbă albă, strălucitoare. Capul ras lăsa să se vadă perii aspri ce făceau mindria unui om ca el.

— Ne-aude careva?

— Nicl pasărea din cer, Măria Ta.

— Atunci e bine. Iată de ce am venit. Imi ești singurul om de creștință. Miine trece prin București, bas-beșliu Ahmet. Are treburi la Iasi...

— Știu ce fel de treburi. Intunecate treburi...

— Soarta domnilor nu-i la îndemîna prostimii și trebuie să știu să primim ce ni se cuvine...

Prințelea își scosese cuca și o asezase lîngă el pe un scaun împodobit cu pietre de matostat ce aruncau rază ca niște ochi. O luminare ațita pietrele și le făcea să agră-lăse în limbașul lor mut.

— Și mai bine este, Măria Ta a știre să ne ferim...

— Bine spus, numai că treble nu-mi merg cuca sa vrea. Mi-ar fi de folos o mîină de piatră la stringerea birului...

— Și n-a găsit Luminăția Ta pe nimeni?

— Medelnicerul Sotir, ce nu știu ce entereș poartă, mi-a vorbit de un căpitan al agiei, pe nume Sirbu, clocă ăsta și pe ta-său de-ar mai trăi l-ar spînzura fără vorbe...

— Dacă-l bun, cheamă-l, Măria Ta. Cînd n-o mai fi, la cîini cu el...

— Nu știu ce să fac. Nu e de neam și și-a vindut și fratele de cruce.

— Cu atît mai bine. Nu vrea să stăpînească lumea de apoi...

— O să te mă gîndesc, că nu pentru asta am venit. Oamenii mei l-am trimis la Giurgiu să-l întimpine pe Ahmet. Sosește în taină, mîne pe seară. Nu vrea să se stie că a fost pe aici. Îl gînduștii tîine pînă a doua zi, cînd îl aduci la palat, sub pază bună, la mine, că am a-cere ceva. Vreau să-l înduplec și să-mi spună cum mai bate vîntul pe la Poartă și ce gînduri are Strălucirea Sa, Sultanul în ce ne privește...

— O să te costan, Măria Ta...

— Totdeauna m-a costat. Viața nu-i o pomână; cine nu știe asta, lute și-o pierde...

— Păi, nu? Intelept ești. Înălțimea Ta, defie-ți Dumnezeu sîntătoare...

— Așa că îndoapă-l, lasă-l să mînce și să bea, aibi grije și de niscau copli dintr-aceia ținuți de greci, care mult îl desfată cînd are trebunții...

— Știu ce am de făcut, Înălțate Doamne...

— Vrei bani pentru vreun dar, cumva...

— Bani am, Măria Ta...

— Știu, dar e bine să-i sporești și nu vreau să te păgubesc...

— Mi-i scot eu, n-albe Înălțimea Ta grijă...

— Bine faci, acuș mă ouc că nu vreau să stie nimeni că am fost la tine.

— Mormintul grăștie, Doamne?

— Tri-să fi spus la Divan cum este treaba și scotina, dar acolo era prea multă lume și nu-mi place. Unde mai pui că e și o noapte blestemată de n-am să pot dormi.

— Și strînsese giubeaua albă, trăsese hanterul cu brilante mai pe sold și se ridicase fără să bea ce era pe masă. Gugiumanul de samur filii între ei a pornire.

— Ai tăi ce mai fac? Sănătoși? Mai întrebă Vodă ce să nu plece fără o vorbunții ca lumea.

— Multumesc lui Dumnezeu, bine...

— Și prietenii dumitale ce mai soptese?

— Vorbe, Măria Ta. Ar trebui să-i mai stringi netii, să nu creadă că e numai pace pe lume...

— Nu avea grijă, mă duc...

— Și iesise. Afară parcă era și mai răcoare. Venea toamna Bucureștilui cea capricioasă, cu ploii și călduri ce de vară, meru neașteptate. Se urcă în trăsură și fîcu semn surugilor. Ianachi Moruzi îi mai sărută mîna o dată pînă a nu porni caii.

— Nicl o grijă, Măria Ta. O să fac cum ne-a fost întelegerea.

— Nicl la ai tîi să nu spun, că muierile știu cum sint.

— Pe nevestă-mea am trimis-o cu copiii de azi dimineață la Potlogi. Nu mi-am oprit decît slugile de treburii, cele mai de creștință ce pînă acuș nu m-au vindut...

— Bine ai făcut. Noapte bună...

Trăsura dispăruse într-un nor de praf și porțile se închiseseră în urmă-l. Prințelea căzu iar în gîndurile lui. A doua zi avea treabă cu un sculptor. Schmutzer pe care-l tocmise pentru sălile cele noi ale palatului și se gîndea dacă actul încheiat pentru 4000 de taleri nu era prea piperat. Acela se învoia să facă 48 de figuri barilic, deasupra ferestrelor de sus ale noii săli de mîncare, 29 de figuri rotunde deasupra ferestrelor de jos, în altorelii și 5 figuri rotunde la fereastră de la balcon a iatacului Doamnei, văpșite toate cu vîpșea de ulei. Mai erau de rădicat 24 de căpeteluri și vase și 50 de cotei de frize cu fardient pentru împodobirea interiorului, muncă nu glumă, așa că la drept vorbind, nu strica banii degeaba.

Sănătoși să fie și să stăpînească tot ce i se cuvenea. Ar mai fi trebuit tocmii și un grup de statui, netze balcoane și portaturi, dar visteria trebuia acum să facă față cerințelor sporite ale stăpînului de la Stambul ce-si trimisese emisarul negru incoace, ca să-i arate ce-l aștepta și pe el dacă n-ar fi îndeplinit dorințele Padisahului...

O neliniște turbure îl stăpînea sufletul. Tar era stăpînit, zapcii lui nu mai aveau ce să scoată de la rumâni. Acestia fugeau în pîduri, nu mai lucră pămînturile și potele se întorceau cu mortii și rîniți nu cu bani cum ar fi vrut el, pentru că la ce-i mai foloseau hoiturile lor cînd haznaua era înjumătățită și huzmetul nu răbda să stea în poroale. Prințelea retrînd prin poarta cealaltă, poarta de jos, a puscării, cum fusese învoiala comișului Velea cu seimenii, ca să nu stie dreapta ce face stînga.

Curțile erau tot de părăsite. La departamentul judecătoreț umba careva cu o lumină pierită lute sub bolțile întunecate și ne-sănătoșe. Vodă urcă scările din dos spre iatacul său, cîntînd să nu facă zgomot. În prag îl întimpină doamna ce somn n-avea, simînd și ea că ceva nu-i cum trebuie.

— Nu dormi? O întrebă, sărîndu-i obrazul rece și mina vînată și slabă.

— Cum pot dormi, cînd Măria Ta te frămînti?

— Nu-i mare lucru. Am avut o treabă cu boerul Ianachi Moruzi. Miine trece spre Iasi bas-beșliu Ahmet. Trebuie să-l tin o zi și să vorbesc cu el, făgăduindu-i ce-l cere sufletul...

— Bine faci, întelept ești. Doamne; ajută-te cel de sus...

— Acus ar trebui să dormim puțin, nu? — Eu mă mai rog, cu îngăduința Măriei Tale...

— Cum vrei...

Era tirziu, deasupra Bucureștilui umbia o țintă rădicată, mică și covrigată cu un cosor de aur...

— După-o bun, cheamă-l, Măria Ta. Cînd n-o mai fi, la cîini cu el...

— Nu știu ce să fac. Nu e de neam și și-a vindut și fratele de cruce.

— Cu atît mai bine. Nu vrea să stăpînească lumea de apoi...

— O să te mă gîndesc, că nu pentru asta am venit. Oamenii mei l-am trimis la Giurgiu să-l întimpine pe Ahmet. Sosește în taină, mîne pe seară. Nu vrea să se stie că a fost pe aici. Îl gînduștii tîine pînă a doua zi, cînd îl aduci la palat, sub pază bună, la mine, că am a-cere ceva. Vreau să-l înduplec și să-mi spună cum mai bate vîntul pe la Poartă și ce gînduri are Strălucirea Sa, Sultanul în ce ne privește...

— O să te costan, Măria Ta...

— Totdeauna m-a costat. Viața nu-i o pomână; cine nu știe asta, lute și-o pierde...

— Păi, nu? Intelept ești. Înălțimea Ta, defie-ți Dumnezeu sîntătoare...

— Așa că îndoapă-l, lasă-l să mînce și să bea, aibi grije și de niscau copli dintr-aceia ținuți de greci, care mult îl desfată cînd are trebunții...

— Știu ce am de făcut, Înălțate Doamne...

— Vrei bani pentru vreun dar, cumva...

— Bine faci, acuș mă ouc că nu vreau să stie nimeni că am fost la tine.

— Mormintul grăștie, Doamne?

— Tri-să fi spus la Divan cum este treaba și scotina, dar acolo era prea multă lume și nu-mi place. Unde mai pui că e și o noapte blestemată de n-am să pot dormi.

— Și strînsese giubeaua albă, trăsese hanterul cu brilante mai pe sold și se ridicase fără să bea ce era pe masă. Gugiumanul de samur filii între ei a pornire.

— Ai tăi ce mai fac? Sănătoși? Mai întrebă Vodă ce să nu plece fără o vorbunții ca lumea.

— Multumesc lui Dumnezeu, bine...

— Și prietenii dumitale ce mai soptese?

— Vorbe, Măria Ta. Ar trebui să-i mai stringi netii, să nu creadă că e numai pace pe lume...

— Nu avea grijă, mă duc...

— Și iesise. Afară parcă era și mai răcoare. Venea toamna Bucureștilui cea capricioasă, cu ploii și călduri ce de vară, meru neașteptate. Se urcă în trăsură și fîcu semn surugilor. Ianachi Moruzi îi mai sărută mîna o dată pînă a nu porni caii.

— Nicl o grijă, Măria Ta. O să fac cum ne-a fost întelegerea.

— Nicl la ai tîi să nu spun, că muierile știu cum sint.

— Pe nevestă-mea am trimis-o cu copiii de azi dimineață la Potlogi. Nu mi-am oprit decît slugile de treburii, cele mai de creștință ce pînă acuș nu m-au vindut...

— Bine ai făcut. Noapte bună...

Trăsura dispăruse într-un nor de praf și porțile se închiseseră în urmă-l. Prințelea căzu iar în gîndurile lui. A doua zi avea treabă cu un sculptor. Schmutzer pe care-l tocmise pentru sălile cele noi ale palatului și se gîndea dacă actul încheiat pentru 4000 de taleri nu era prea piperat. Acela se învoia să facă 48 de figuri barilic, deasupra ferestrelor de sus ale noii săli de mîncare, 29 de figuri rotunde deasupra ferestrelor de jos, în altorelii și 5 figuri rotunde la fereastră de la balcon a iatacului Doamnei, văpșite toate cu vîpșea de ulei. Mai erau de rădicat 24 de căpeteluri și vase și 50 de cotei de frize cu fardient pentru împodobirea interiorului, muncă nu glumă, așa că la drept vorbind, nu strica banii degeaba.

Sănătoși să fie și să stăpînească tot ce i se cuvenea. Ar mai fi trebuit tocmii și un grup de statui, netze balcoane și portaturi, dar visteria trebuia acum să facă față cerințelor sporite ale stăpînului de la Stambul ce-si trimisese emisarul negru incoace, ca să-i arate ce-l aștepta și pe el dacă n-ar fi îndeplinit dorințele Padisahului...

O neliniște turbure îl stăpînea sufletul. Tar era stăpînit, zapcii lui nu mai aveau ce să scoată de la rumâni. Acestia fugeau în pîduri, nu mai lucră pămînturile și potele se întorceau cu mortii și rîniți nu cu bani cum ar fi vrut el, pentru că la ce-i mai foloseau hoiturile lor cînd haznaua era înjumătățită și huzmetul nu răbda să stea în poroale. Prințelea retrînd prin poarta cealaltă, poarta de jos, a puscării, cum fusese învoiala comișului Velea cu seimenii, ca să nu stie dreapta ce face stînga.

Curțile erau tot de părăsite. La departamentul judecătoreț umba careva cu o lumină pierită lute sub bolțile întunecate și ne-sănătoșe. Vodă urcă scările din dos spre iatacul său, cîntînd să nu facă zgomot. În prag îl întimpină doamna ce somn n-avea, simînd și ea că ceva nu-i cum trebuie.

— Nu dormi? O întrebă, sărîndu-i obrazul rece și mina vînată și slabă.

— Cum pot dormi, cînd Măria Ta te frămînti?

— Nu-i mare lucru. Am avut o treabă cu boerul Ianachi Moruzi. Miine trece spre Iasi bas-beșliu Ahmet. Trebuie să-l tin o zi și să vorbesc cu el, făgăduindu-i ce-l cere sufletul...

— Bine faci, întelept ești. Doamne; ajută-te cel de sus...

— Acus ar trebui să dormim puțin, nu? — Eu mă mai rog, cu îngăduința Măriei Tale...

— Cum vrei...

Era tirziu, deasupra Bucureștilui umbia o țintă rădicată, mică și covrigată cu un cosor de aur...

— După-o bun, cheamă-l, Măria Ta. Cînd n-o mai fi, la cîini cu el...

— Nu știu ce să fac. Nu e de neam și și-a vindut și fratele de cruce.

— Cu atît mai bine. Nu vrea să stăpînească lumea de apoi...

— O să te mă gîndesc, că nu pentru asta am venit. Oamenii mei l-am trimis la Giurgiu să-l întimpine pe Ahmet. Sosește în taină, mîne pe seară. Nu vrea să se stie că a fost pe aici. Îl gînduștii tîine pînă a doua zi, cînd îl aduci la palat, sub pază bună, la mine, că am a-cere ceva. Vreau să-l înduplec și să-mi spună cum mai bate vîntul pe la Poartă și ce gînduri are Strălucirea Sa, Sultanul în ce ne privește...

— O să te costan, Măria Ta...

— Totdeauna m-a costat. Viața nu-i o pomână; cine nu știe asta, lute și-o pierde...

— Păi, nu? Intelept ești. Înălțimea Ta, defie-ți Dumnezeu sîntătoare...

— Așa că îndoapă-l, lasă-l să mînce și să bea, aibi grije și de niscau copli dintr-aceia ținuți de greci, care mult îl desfată cînd are trebunții...

de pacă, bașca ce mai luau celelalte regalele: cheneiaua, defterdarul cu ai săi, Bairamlicul și costase de fiecare dată pînă la 60 000 de piastri numai din trimiteri la Poarta Împărătească, în afară de cei 250 000 de piastri trimisi celor ce ar fi putut să hotărască în vreun fel viitoarea lui alegere. Cumpărase pe toți cei ce se lăsuă cumpărați de la mîntem-aga pînă la portarul cuprotului împărătesc. Cu toate acestea un voivoda-hei se acutase ca gînducl în gunoi pe lîngă slugile slăvitului Sultan și lua lui somnul și liniștea. Cine va fi fost și cu ce bani umbia acela, asta trebuia el să aște și cit mai curînd. Capuchehaua nu stia că l-ar fi vindut pentru că netrebnicul era vădit că are prin preajma lui un sustinător și cine să fie altcineva decît vreun ficine de boer ce seada cu el la masă de Sîntele Pastii și de Sîntul Crăciun, visînd la ruina lui, la scuturarea capului său. Trebuia să-l aște, pe dubul mamei lui Evangelina, care nu se odihnea înainte de a intra în mormintul ei pînă nu-și văzuse fire în tronul Tării Românești și la amarnică osîrdie își pusea dușmanii, ce care luase drumul pribegiei, care ceruse iertări și nu le dobîndise, zăcînd cine știe prin ce cîmîlire neștiute, lăsînd lacrimi și neozari în urmă-le.

— Și cercețase catafisele și însemnările de taină și căutate unde stătea buca. Oare nu uitase pe careva de la bașca? Semne nu erau. Numai în anul acela făcuse daruri pînă și ienicerilor soșiti cu Pașii în trecere spre Iasi, nu-i uitase nici pe seimenii din serviciul său, spitălor arunose o nem

Tatutul de casă înțelele pregătite din vreme, care mai de care mai vracum. Schimbul-de vorbă dintre ei se făcea:

— Să cadă capul vreunui scrib...
— Dacă mi-ai afiu...
— Luarea vreunei averi fără învințirea Sultanelor...
— O să vie și acea vreme...
— Arenda ocolilor de sare?
— Al treilea înel trecut de lumina de-gețului mi-ai dreptul. Lucirea scurtă a sa-fului lumină întunecat chip...
— Si arenda ocolilor de sare...
— Pășuirea vreunei datorii?
— Cine îndrăznește să facă datorii către înalta Poartă fără să fie pedepsit de urgia lui Dumnezeu?
— Cel mai frumos înel, ultimul, împodobește acum lacoma mină a turcului.

— Spune!
— Ce scorniri se ascund după rîndurile primite de la Domnia Ta?
— Ai un protivnic la Stambul...
— Numele lui și trimit 39 de cai cu taci-mul lor de aur...
— Nu-l știu, poate îl află Luminăția Ta. Nu cred nimic din ce-ai spus...
— Șof-ferezeul bas-beșliului se strînsese sub brate. Culoarea lui stăcoie lumina pereții, umplîndu-i parca de sînge.

— Mîine trimit cu slugile în urma Stră-lucirii Tale o zăgară, 40 de blăni de her-mină și 300 de sirțuri de samur de prima calitate...
— Gura mea e mută, am treburi diploma-ticești aici, nu am venit a-îi vindere pe dușmanii Măriei Tale care și ei-mă plătesc, să știi...
— Se lăsa o tăcere de moarte. Principele întreba după aceea nețed.

— Dacă ești plătesc, cit? Eu pot plăti și mai mult...
— Nu poți a-îi spune. Afli-a singur și f-ai ce trebuie. Turcul e cinstit. Nu vinde... Fă o masă, îmbrăță-ți slujitorii, uită-te la ei și spune-le că careva l-a pirat la careva. O să se arate cu degetul...
— Sînt mai mulți decit?
— Toți! Numai unul are bani mai mulți...
— Spune-mi-l!

— Bas-beșliul se ridică. Penele de stîrc fil-firă iar în aerul cămării de taină.

— De Rusalii, ia anul, domnia înălțimii Tale ia sfîrșit. Trebuie făcute alte înviri. Dacă te vei dovedi stringător și o să poți să încredințezi Sultanelui o sumă mai mare, întrucît multe greutăți apasă asupra slăvitei împărății, s-ar putea să ai tăcut de ceilalți...
— Cit?
— Răznoara s-a ridicat la 36.000 de pungi. N-are țara alt...
— Ahmet surise cu gura lui de lipitoare.

— Fîntina asta are multe izvoare, Măria Ta. Dacă seacă unul, sapi mai adînc și găsești alte zee...
— Si-atunci plecase rugîndu-se scurt lui Allah să-i păsească zilele.

— Lacom o fiară, a dublat pretul! Iz-bucnie, intrînd în iatacul Doamnei ce se ruga sub iconă. Nu știu de unde am să scot atîția bani. Tara e săracă și gata de rîscăoală. O să fim măturați într-o noapte, noi și-al noștri. Or să den foc palatului și vom ajunge săraci lipiți pămîntului...
— Doamna ținea privind pîlpirea candeliei pline cu udelele de Hios.

— Voi, muierile nu știți decit a vă ruga! mai zise el, izbind cu piciorul într-un sfes-nic. Dumnezeu nu-ți dă singur, trebuie să-i pui și lui mîna în șii! Slugiile mele s-au îngreșat de atîta bine și se bucură vîzîndu-mă că nu dorm. Nemernicul se pe cel ce vrea să-mi ia tronul dar nu agrăște. Dar nu plec de- aici, așa să știi! Chit că iau șapte pieci de ne-norociti ăștia! Și cînd mi-oi face suma, drumul Vîanei si-al libertății!

— Lăcomia nu face casă bună cu ferici-rea. Doamne!
— Vorbești să n-adori, iartă-mi vorbele nesăbuite...
— Sînt de te-te și stăpînește cu blîndețe...
— Principele n-o mai auzi. Noaptea aia cum le spuse mai tîrziu boerilor, nu dormise, li urise...

— Pe lemnu acoperit cu postav verde se juvî gîblini împărătești, de zecile lei cașă, semn de joc se întăria. Pe la miezul nop-ții, cînd asupra orizontului se abătura o nănoare apăsătoare și se auzi și vîntul și cîntecul do-gii al cocșilor ce de spăimî strigau: se arătară din punct și galbenii olădeni și stambulii de opt lei aurii. Măia se înălțase mișiri numeroase ce se adunau grămăjoare grămăjoară în dreapta greului.

— Mai joacă, Măria Ta? întrebă ne-voșit Seakis, fără să privească banii gal-beni și sunători de lingă colt.

— Cum nu? Doar țî-am spus, pînă nu prăpădesc tot, ori te vîd că te spînzuri nu mă ridic...

— Păcat de zestrea boerului Dudes-cu, zîse greul Drept e că bine mai stă și în pungă mea dar nu știu cum, mult a mai muncit pentru ea...
— A nădușit furînd!

— Bună vorbă, numai să fie și adevă-rată, că-i ușor să-i toci averea, dar de ce să-l și sudul?...
— Căpitanul Sirbu puse o carte bună pe masă. Seakis îl lăsă să cîștige. Jumătate din ce-i luase timp de patru sau cinci ceas-uri se întorcea spre el.

— Fericit mai ceru ceva de mîncare și încă un lichior. Nu stia că acest cîștig făcea parte din ruina sa.

— Anita, galben de nesomn, dar fără gînd să plece de la această partidă ce de mult o asteptase îl privise drept în ochii lui verzi de vînzător. Cînd pierdea ibovnicul ei nedorit avea în apele privirilor un mil parcă de lătrii și de lere stătute de peste; și cînd cîștiga, ca acus, dinlăuntrul acelor ochi verzi se lăsa o lumină rece ce limpezea totul și bărbatul și se părea frumos, așa cum era de aîtfel.

— Seakis mai se lăsă o dată să piardă. Gră-mezile de riali și piastri fură cîrșite de pal-me lacome ale Sirbului peste fața de post-tav.

— Spre groaza celor din jur, greul puse pe masă două sute de galbeni funducii de Stambul Aurul lor gîblui strălucii moale în palidă lumină.

— Primesc! făcu Sirbu cu curajul nebu-n al pierzătorilor.

— Cărtile fosniră în palme, făcîndu-și ocolul mesei și toată lumea așteptă cu sufletul la gură.

— Trei grămăjoare de monede sunătoare luară calea înșurătoare, apoi alte trei. Sirbu era curățat. Mai scotocîi și pungile lui ac-cuse în nădrăși. Pînă la ziuă nu rămăse decit cu 500 de lei vechi. Îi jucă și pe aceia în trei poturi. Una de o sută și două de cite două sute. Mai cîștigă de trei ori, pe urmă iar se lăcomi și cînd afară se livrî zoriile rămăsele lefter. Privi nebu de spăimă la grămăzele de bani din fața lui și fără un cuvînt își trase de pe mină inelul dat de Maria.

— Cînd ajungi să-ți joci și inelul de logodnă, arhonda, te-a luat dracu de inimă, spuse îngrijorat Seakis.

— Nu-mi da sfaturi, dă-mi ceva pe au-rul ăsta.

— Valora o nemica toată fată de cîți bani pierduse, dar greul îi împinse o grămă-joară de rubiele cu mîna lui subțire de joartor. Sirbu îl privi. Orice urmă de min-drie îl pierise. Nu avea decit un gînd orb, să mai încerce odată și pe urmă fie ce-o-fil

— Bine, primi. Dacă am să cîștig am să-ți cumpăr și hainele de pe tine că mult m-ai mai umilit în noaptea asta!

— Greul nu-l auzi. Împărți cărtile și privi masa norocului. Afară nîgea de se speria-se lumea. Zăpada urcase pînă la obloane. Nu dormea nimeni. Cafeaua fierbea neodînd de ce de seară. Fumul îneca totul și prin ceiața lui verde abia se mai vedeau chipu-rile celorlalți, ațîțați și ei de ceea ce se în-timpla.

— Ai bani? mai întrebăse ludul Sirbu.
— Se mai găseesc... Dar domnia ta? Că numai în polite îți țîl aversea.

— Să-mi se de-ați cămărețului joc tot de mare, căpitanul l-ai fi aruncat paharul de lichior în față. Așa că se mută și ră-s-pundă numai atît:

— Am vindut Alexeenii, cu 15.000 și Os-trovenii cu 23.000. Acum ești mai liniștit?

— Lumea în jur murmură cu o falsă încin-tare.

— Măi să fie!
— Bună moșie!
— Ce l-o fi apucat pe boer Dudes-cu de s-a făcut atît de darnic?

— O fi în ceasul morții că altfel nici un scupiat nu lasă din gură!

— Greul îl privi cu ochii săi mișii și-l ară-tă scaunul din față.

— Vam cit vrea domnia ta să piardă astă noap-te?

— Seakis, totu sau nimic. Incuje ușile, pune slugile să le bată în cuie. Nu iesim de- aici pînă ce unii dintre noi nu va fi să-rac lipit pămîntului.

— Pe dumneața, arhonda nu te plîng. Mai are sorcul ce vinde. E mai rău de mine...

— De sus taman cobora Anita. I se vedeau picioarele lungi și mersul aminat pe scările ce păreau nesfîrșite acum...

— Bună seara, boeri mari!
— Bună seara, Anito, zise Sirbu, privînd-o cu o vechă dragoste ce demult se is-tovise în amarnice și nedorite îmbrăți-șări.

— Ajunsesse jos și pe pieptul tînar și nelî-niștit jucau treisprezece rubiele de aur, furînd din focul lămpii.

— Să nu mi te-asezi în dreapta, că-mi porți nenoroc, zise ea spăimî Sirbu.

— N-avea grijă, să stău lingă Seakis în poftida ta! Doar doar țî-o lua ce mai ai...
— Cit stai tu sub acoperșii ăștia nu mor eu! Făcuse căpitanul, sigur de el.

— Nu se știe! Și pe cînele cel mai drag îl lepezi în gunoii curții cînd te-a mus-cat...

— Ce vorbe-ă astea? se miră un oarecine de tinea masa în colț să nu se plicăsească.

— Vorbe ca să-mi sparie norocul! Înche-ise căpitanul, tîind cărtile cu o mîna s-gură.

— Seakis le aruncă apoi pe masă fără vreun gînd sau vreo căutătură după obicei. Era ca și cum le-ar fi scăpat fără să vrea din palmă și ele s-ar fi risipit. Ocaii lacomii priviră la bărbatul cu părul galben ce atunci hotărî la cit se joacă.

— Cumpărătorul Ostroventilor îl plătesc pe norocul gînerii în tehnici de Venetia, ma-nede bune de aur, și ăștia era doar începu-tul.

— Anita rămăse în spatele greului și privi birlicii. Cărtile făceau un drum scurt, erau luate și ascunse între degete, apoi iar le-pădăte. Inelele jucătorilor scînceau ca niște cutite în focul încrîncat al lămpilor. Se a-duseseră alunele și Sirbu trona cîteva în-masele lui puternice. Mai ceru un lichior și îl bău cu sete. Mîinea începea să lucreze și pe obraz și se citea acum o cru-zime fără margini.

— O să-l omoare pe grec dacă pierde! își spuse femeia îngrijorată. Dar Seakis nu avea de gînd să-l lase pe căpitan să plece din această țară. Pe seara se mai încheie-norocalele ăștia! După tehnici venetice: la care greul răspundea pe masă cu rali spanioli cu pajură, fu rîndul zărbilor sau grosilor ce așa se numeau la Stambul: și talere dincoace de Dunăre. De trei ori cîștigă Sirbu, de trei ori Seakis. Miza se înălță de două ori și fu rîndul caragrosilor și zlotor-turcești.

— Pestrîă avere a avut misterial du-mitale, zise ea batjocorî greul. Nici n-a schimbat banii la zaraf.

— Banul nu are haină, merge la cit face, răspunde în scribă căpitanul, cu ochii în cărți.

— Pe lemnu acoperit cu postav verde se juvî gîblini împărătești, de zecile lei cașă, semn de joc se întăria. Pe la miezul nop-ții, cînd asupra orizontului se abătura o nănoare apăsătoare și se auzi și vîntul și cîntecul do-gii al cocșilor ce de spăimî strigau: se arătară din punct și galbenii olădeni și stambulii de opt lei aurii. Măia se înălțase mișiri numeroase ce se adunau grămăjoare grămăjoară în dreapta greului.

— Mai joacă, Măria Ta? întrebă ne-voșit Seakis, fără să privească banii gal-beni și sunători de lingă colt.

— Cum nu? Doar țî-am spus, pînă nu prăpădesc tot, ori te vîd că te spînzuri nu mă ridic...

— Păcat de zestrea boerului Dudes-cu, zise greul Drept e că bine mai stă și în pungă mea dar nu știu cum, mult a mai muncit pentru ea...
— A nădușit furînd!

— Bună vorbă, numai să fie și adevă-rată, că-i ușor să-i toci averea, dar de ce să-l și sudul?...
— Căpitanul Sirbu puse o carte bună pe masă. Seakis îl lăsă să cîștige. Jumătate din ce-i luase timp de patru sau cinci ceas-uri se întorcea spre el.

— Fericit mai ceru ceva de mîncare și încă un lichior. Nu stia că acest cîștig făcea parte din ruina sa.

— Anita, galben de nesomn, dar fără gînd să plece de la această partidă ce de mult o asteptase îl privise drept în ochii lui verzi de vînzător. Cînd pierdea ibovnicul ei nedorit avea în apele privirilor un mil parcă de lătrii și de lere stătute de peste; și cînd cîștiga, ca acus, dinlăuntrul acelor ochi verzi se lăsa o lumină rece ce limpezea totul și bărbatul și se părea frumos, așa cum era de aîtfel.

— Seakis mai se lăsă o dată să piardă. Gră-mezile de riali și piastri fură cîrșite de pal-me lacome ale Sirbului peste fața de post-tav.

— Spre groaza celor din jur, greul puse pe masă două sute de galbeni funducii de Stambul Aurul lor gîblui strălucii moale în palidă lumină.

— Primesc! făcu Sirbu cu curajul nebu-n al pierzătorilor.

— Cărtile fosniră în palme, făcîndu-și ocolul mesei și toată lumea așteptă cu sufletul la gură.

— Trei grămăjoare de monede sunătoare luară calea înșurătoare, apoi alte trei. Sirbu era curățat. Mai scotocîi și pungile lui ac-cuse în nădrăși. Pînă la ziuă nu rămăse decit cu 500 de lei vechi. Îi jucă și pe aceia în trei poturi. Una de o sută și două de cite două sute. Mai cîștigă de trei ori, pe urmă iar se lăcomi și cînd afară se livrî zoriile rămăsele lefter. Privi nebu de spăimă la grămăzele de bani din fața lui și fără un cuvînt își trase de pe mină inelul dat de Maria.

— Cînd ajungi să-ți joci și inelul de logodnă, arhonda, te-a luat dracu de inimă, spuse îngrijorat Seakis.

— Nu-mi da sfaturi, dă-mi ceva pe au-rul ăsta.

— Valora o nemica toată fată de cîți bani pierduse, dar greul îi împinse o grămă-joară de rubiele cu mîna lui subțire de joartor. Sirbu îl privi. Orice urmă de min-drie îl pierise. Nu avea decit un gînd orb, să mai încerce odată și pe urmă fie ce-o-fil

— Bine, primi. Dacă am să cîștig am să-ți cumpăr și hainele de pe tine că mult m-ai mai umilit în noaptea asta!

— Greul nu-l auzi. Împărți cărtile și privi masa norocului. Afară nîgea de se speria-se lumea. Zăpada urcase pînă la obloane. Nu dormea nimeni. Cafeaua fierbea neodînd de ce de seară. Fumul îneca totul și prin ceiața lui verde abia se mai vedeau chipu-rile celorlalți, ațîțați și ei de ceea ce se în-timpla.

O dată, de două ori, de trei ori, nemilo-ul noroc trecu iar pe lingă căpitan. Era opt jumătate, dacă nu mai mult cînd se ridică gol, secătuit, înghețat de la masă. Pierduse pînă și ceasornicul englezesc. Vă-zînd-o pe Anita vruse o clipă să-i smulgă gîblinii de la gt. dar stia că asta nu se cu-venea s-o facă nice un tîlhar de drumul mare, așa încît se stîmpără și sculă lătrărie ce în acea noapte nu cîntăseră pentru că nu avuseseră pentru cine, dar nici acasă nu plecase:

— Aideți, mă cu mine că vă dau ceva dacă-mi zdrăngăniți pînă această...

— Tîgani atîi aștepta. Își potriviră sculele și începură pe trei glasuri:

Of. of. of...
Nu mai pot de ostent
Tot umblînd după lubit
Și nimic n-am folosit...

Of. of. of...
Mînișile le-am smintit
Tăpîile s-au jumelit
Englîile s-au tocit

Of. of. of...
Nu știu alții cum găseac
Si pe placul lor, iubesc
Ca mine nu jînduiesc...

Of. of. of...
E vremea farmec la mijloc
De sint cu sec de noroc.
Și urșita, arz-ma foc!

Of. of. of...
Dorul meu nu are leac
Căci nu-i plac cul mi-este drag

Of. of. of...
Afară nănoarea făcea vînturii, era un aer proaspăt, bun o mîngiere. Bucu-restul se infundase în zăpada și abia se mai zăreau turlele Mitropoliei. De departe scîrțiau meșure rotite morior de la Radu

cum știe toată lumea și-a închinat viața Mintuitorului și face rugăciunile de diminea-ță pînă seara, la mișcarea Măxinei,

— Nu rîde de ce am mai bun pe lumea asta. Că ea mai mă rămas!

— Nu rîd, tată socrule, zic numai...
— Dacă te-ai despăgiu, ai pleca? Oa-menii mei ar face restul. Ar desface acur-riile, tot. Vorbește cu cineva și te duci cînd vrei în străinătăi...

— Nu poți, ce-s prost? Aici e căldură, aici stai viitorul meu. Cine are nevodic de un cartof ca mine? Nu spunea matală că nici un găinat de rață nu face viața mea? Păi dacă-ai așa, de ce să strici o sumă bună de pe mine? Eu aștept. Dum-neata o să mori. Nu azi, nu mîine. Să-ți dea Dumnezeu zile multe, să le poți duce, da tot o să ne lași înaintea mea, și-atunci am și eu ceva să mă azăvenesc. De jucat cărticia nu mai joc, uite m-am jurat că dacă pierd astă noapte nu mai pun mîna pe așa ceva. Mi-am aruncat pe masă și inelul de logodnă!

— Bătrînul crezu că moare. O ghiară mare îi strînsie inima. Sirbu îi luă șșicul de sobol de pe cap și îl aruncă cît colo papucii în care era încălțat. Îl ascultă puțin, îl stropi cu apă pe față și-l readuse în simțiri. Cînd boer Dudes-cu îl văzu iar crezu că înnebue-nea:

— Piei din calea mea! îi strigă cu ulti-mele puteri.

— Nu înainte de a-ți cere ceva bani de buzunar, că trăsesc singur, nevastă nu mai am și tîlăniește costă!

— Ieși, să nu te mai văz! Mai bine pui doi țigani să-ți ațîna calea și să te omoare decît să-ți dau bani să cheletuiești cu mu-ierii podărese!

— Veia dumitale, boer Dudes-cu. Eu tot am drum pe la frajdruri, pe la Curte. Oii găsiu prielii să se audă cite ceva din ce știu...

Boer Dudes-cu se ridică în capul oaselor și cu o ultimă putere a glasului i-o mîinii

— Citește!

— În Mitropolie nu voi putea sta pen-tru că este calaballuc altora, dar vei face gătre rînduind ca fiul meu, Nicolae să-mi așeze casele în care sădă vîlădica de Tir-goviste unde sint și casele dumisale a pro-pe, cu care se împlinesc trebuința păr ce se vor ridica ostile împărătești cînd grî-jindu-se Curtea, mă voi muta și eu acolo...
— Citește!

— Să pui numai decît să-mi faci șșicul de samur, după rînduiala domnească, nu-mai de larg, după șșicul cel vechi care-l știi. Să-mi trimiți înainte la Giurgiu pînă George de la Ostroveni, ce-l am acolo, la copil. Să pornești pe Neculai, fiul meu cu menzili înainte, și să-mi pui și să-mi toc-mească cărtia de edocuri, tot, cîrta îndată om înadînd ai casei ca să-o aducă la Giur-giu unde să stea la samesul Tudurii pînă va veni și celălalt calaballuc, trimis intru venirea mea. Să be trimiță trei care pentru venirea mea, pormîndu-le de la starostia Bucureștii de acolo, fiul meu George de ca logofăt de-al doilea să-ți iee doi trei dieci de divan și să vie cu carita și celelalte calabalucii la Lichirești, unde să aștepte pînă ce voi veni eu... Tot mai vrea, înălțimea Ta?

— Da cum? Citește!

— „Am auzit că chir Andrei Pavlu au luat în bani ce avea al lui Mihai Voevodou Sutu tacimul de edocuri și de carita îndată să-mi scrii și, de va fi cu adevărat că le are, alții tacimurile de cai, cit și alte lucruri căzute domniei, de iznoavă să-mi scrii să te trimiță și cu multumită i-oi plăti, instîn-țindu-mă cu cit se va putea mai în grabă de este sau ba. Dar îndată cu un lipcan să-mi scrii, că nefind acolo, să se facă de aceea neapărat. Să-mi opintesi 200.000 de lei prin călărași cu imprumutare, cu orice chip se va putea. Am pus și pe vornicul Teodor Ciulea dimpreună cu dumneața, ca să nu facă vorbă, și dar, cu urme politice-cosă stai singur săvîrșitor, îndemnînd pre-toi la cele ce trebuință va cere, ca dimpre-ună să se facă toate, fără însă a le lăsa de azi pe mîine...” Destul, înălțimea Ta?

— Citește!

— Să scotești pe cine să orînduim ca-puchea la Tarigard, chemînd pe al I-pestlou, să le zici de venirea aici, la Tarigard, ca să pue la cale pentru al casei loc și acareturi și venituri, pentru că știe tur-cești și a mai fost la Tarigard instînțîndu-mă și de streini și de miscările ale im-preturilor manșiei. Și-acum o ultimă do-rință: șșicul de samur să fie din cei mai buni samuri și bine făcut, cu pielele în-doite pe dinlăuntru ca să poată lupta la su-dori, după căldurile ce sint.

Io, Radu Dudes-cu, voveoda...
— Destul! Mi-ai împunit urechile cu vor-bele spurcate scrise de acest vînzător!

— Măria Ta, nu am făcut decît să ajut pre stăpînul meu...
— Dă-mi scrisoarea!

O lăși și o ascuse. Știa că celălalt aștepta răsplata. I-o dădu fără multă gin-dire:

— După Crăciun lui locul aghi Bălăces-cu, ce temesent este și are nevoie de odihnă. O să fie nevoie de tine, Sirbulu. Tara nu merge cum trebuie, tot mai mult se simte nevoia unor brate puternice ce iute strîngătoare sint! După cum vezi, la Stam-bul mult doritori de mînie se află, dar va avea nevoia mea griji să-mi mai strîngă și să-mi mai împuntesc. Să-mi stai la dreapta și să nu-mi leși din cuvînt. O să ai leafă mare și nevoi puține. Numa să nu mai aud că joci banii la pharaon, că de-acum este boer și nu se mai cuvîne. Ai înteles?

— Înteles Măria Ta, că ce-ar fi urechi nu-mi voi pune decît să nu mai aud ispi-riturile...
— Du-te!

Sirbu îngunchie și-l sărută dreapta, lă-sîndu-l în odia de taină a logofetei, să-si macine singur ura și dușmănia ce-o căpă-tase de la auzirea acelei scrisori ce-l făcuse pre el om și pe socru-șii în neagră și amară pedeapsă-l împinse.

— Sluga Măriei Tale pînă la moarte! spuse cu o voce devotată pînă peste mar-ginile obisnuitului credințe.

— Ce ai a-mi spune, căpîtane? Odăi-te-m scîpat de la moarte dîndu-ți viața ce nu o merita...

— Locul nu e prielnic. Măria Ta, dacă ai binevoi să mă primesti alături acus a pleca într-acolo...

— Să te duci slugile sus, la logofăt în cămăra, de la șapte cînd e soarele ăsta dus în chîndie...

— Bine...
Iar îngunchiase și sărutasă dreapta Măriei Sale...

Seara la locul convenit nu mai așteptase alte îndemnuri și spuse cu glas aprins:

— Știu că înălțimea Voastră crede că sint bun numai la treburile cele nemernicești, dar sufletul meu e curat ca aghiasma...

— Limba ta mai mult ascunde decît spu-ne ceva... N-am auzit încă în aceste loru-dre despre o credință oarbă și de-o dragoste fără de sfîrșit.

— Știu ce gînduri negre frămîntă de multă vreme pe Măria Ta...
— Ascultă la usi!

— Cum mi-ai îngădui?

— Atunci cum să-l pătruns în palat, că eu nu te-am pohtit?

— Lumea vorbește, înălțimea Ta și noi, cei mici suferim pentru necazurile celor mari...

— Nu cred nimic din ce-ai spus...
— Dacă mi-ai încredințat paza vieții Măriei Tale mi-ai îngădui să spun ce știu...

— Înteleg, vrei o slujbă mai bună.

— Nu numai asta.

— Atunci?

— Vreau să apăr tronul ce cu credință

de cînd m-am lăsat de hauduce l-am pă-zit!

— S-aud...
— Strălucirea Ta are un protivnic la Stambul...
— Știi ce-al spus?

— Știu!
— Vorbește și te fac omul meu pe viață!

— Principele era ca o fiară, se invită în jurul lui cu privirile curate, gata să-l sfîr-tece dacă ar fi îndrăznit cumva să-l mîntă.

— Nu mi-e lesne!

— Acuș că ai scăpat vorba pe gură, ori cu voce, ori fără voce tot o să-mi-l spui!

— Al doavă? întrebă domneața, nu-și lua viața, Măria Ta, e o ființă apropiată!

— „Ce scribă de om!” gîndea Principele.

— Fie. Făgăduiesc!

— Vam boerului Dudes-cu tomeste tronul Măriei Tale cu banii socrului meu...
— Al doavă? întrebă domnul, simîn-du-și fruntea plină de apă.

— Uite-o, Măria Ta...
— Întînto o scrisoare, nu de tot îngăbe-nită de vreme, ceea ce însemna că nu tre-cuseră multe luni de cînd fusese primită.

— Citește! porunci Principele așezîndu-se pe o sofa.

— Căpitanul Sirbu își trase sufletul, ascultă cu urechea stîngă dacă nu cineva pe-a-fără, pe coridoarele de lemn și începu în-cet:

—

cuință, intrase în marea curte. Brocardul țera și fusese în soare pe fondul de pozitiv alb al sobolui jughinilor aruncau năpăstărea lor frumusețe vestimlului slăbit. Trimiși stremi priveau uluși fața valahului ce pleca să la tronul Țării Românești și se întreba ce înțeles de minuni era acesta? În fața Divanului Vizirilor coborâse și fusese înfrânt de Marele Vizir în persoană, și el înfrânt în astrag vicivmint de lenic-agasi și de un coltic-vezir...

Marele vizir îl încredințase budzaganul cu neterminate, greu, strălucind în lumina crudă a zilei de primăvară, și pe urmă intraseră în cort unde se luase prima masă, în timp ce Istambul defterdari făcea piala lenicilor, ceea ce semn de mare preluare era...

Urmă, către prinz, se auzise în curte un galop de cal. Se sculară cu toți și priviseră la armăsarul trimis de sultanul însuși, un cal arăbesc, numai flăcări ce trebuia bine călărit, cu taciulul lui de aur, umplind zidurile de sclipiri nemaivăzute. Unde erau acele strigate de mirare ale caporalilor, unde era atunțul lui de atunț când se urcase în sa după ce primise caftanul trimis de Serenissimul? Îl aduseră 300 de ceauși cu turbane uriașe roșii, urmați de 30 de paici în haine de ceremonie. Alții veneau cu cuca de argint purtând în stînga mâinii așchii de miază și în dreapta cabanțele împodobite cu blănne de ijder dădau o strălucire nemaivăzută acestei sărbători a puterii ce-l îmbrățase ca un dulce vin de Hios. Terzimanul vorbea cu toată lumea dînd din gură ca să-și facă meseria. Scăpa vorbe către marele dragoman către marele vizir, către marele vizir și el călăra; către cazascheri și imbrohori, neuitîndu-l nice pe defterdar, ce puterea lumii era cu banii lui.

În Divan îl așteptau alte fețe înalte: Marele Vizir, caimacamul, ce bine fusese unul de către maică-sa cu diamantarii și scutul scutele scute, răs-nedend, cel cu treburile din afară și din afară, caimacamul, cel cu abilități așteptate și începă a doua masă a acelei zile și să desăseze sub privirile lacome pilafului taamului. Gustarea, ce numai gustare nu era, putea merge pînă la 50 de feluri și aici era încercarea burților. Cît îl privește pe el, abia gustase din ce era și se masele făcuse taciulul și piciorul ca toți ceilalți. Îl țineau legăturile caftanului cu minci lungi, despicate la umeri, nu mai puțin scump decît acela în care venise, dar cum era darul Sultanului nu se cuvenea să nu-și arate încintarea.

Cei din jur vorbeau în șoapte, se mai puneau la cale cine știe ce alte înlocuiri de oameni și mesale făcuse taciulul și piciorul în roșul mîncărurilor dîperate și parfumate se amesteca cu acela al pieilor și-al iuftului. Încă nu văzuse cabanța Serenissimului ce-l luase mai tîrziu ochii cu copile și de briliante și blînă de vulpe neagră, se uita numai la mantia marelui vizir, roșie ca sângele, în aceeași caimacamul, verde cum era cimul primăvara și la îmbrăcămintea stacojie a lui lenic-agasi, ce semnă mult cu îmbrăcămintea hanilor de Crimeea.

Înainte de plecare, muhiz-aga, ce sta lângă marele vizir, îl așezase cuca pe de strîm pe cap și luase comanda lenicilor să se așeze în fața lui, în picioare și de-a dreapta dîndu-le dinainte ale Stambulului. Era amiaza lui fierbinte, dar aici nu rămăsese decît lumina, o lumină ca zău de pară, dulce și istovitoare. Se auzeau cîinii tînuți în alte curți, șonon de vinătoare al împăratului, lătrînd fără picior și zagargi-bașii fugise să-și stîmper.

Cortegiul trecut încet, la pas, pe poartă dinlăuntru, numita Ic-capu, pe unde numai marii demnitari puteau să treacă, lăseseră în urmă haznaua, chioșcul Bagdad și locul numit Has-Odaua, unde locuiau cei din curtea Serenissimului. Se vîsura o curte strălucită de mari nemicași, cu pietris ușor și mîrșunt pe jos. Ferestre mari lăsau priveliște spre malul de apus al Bosforului. Vîntul mai mult alintă decît aducea vreun miros. Numai boarea mării de jos urca pe neștiute și răcoare obrazele înegrite și acoperite cu bărbil.

Pe margini se așază slugile împărătești: cei o sută douăzeci de haznaua și de gevegheau la tezaurul împăratului, chilarii ce uita-seră tîngirile mesei Sultanului și priveau orbii de lumina namiezii, seferlii, părăsind hainele Serenissimului, ce iute trebuiau schimbate după investire. Mai erau de față amercii, tîlătorii și sa, armerul, gardianul de turbane și tînuții de ibri și șoful bărbierilor, toți cu gura căscată.

Patru capugiabi îl luaseră de subsorii la coborîrea de pe cal și-l purtaseră spre capul scăriilor de marmură, unde aștepta marele vizir. Ușile cele mari de aur se deschiseră și din umbra plină de parfumi și sălii celei mari a Divanului izbucnise o lumină ca un bărbat înscăp, cu păr alb și ochi sub turbanul uriaș, împodobit cu pietre albastre, ce strălucneau stîns. Alai-Köscü rămăsese dincolo de porți, ca și cei 28 de boieri însoțitori. Îl urmau numai patru, cei mai de credință, și-acum își amintea bine, între ei, era și boier Dudesuc. Parcă-l vedea cum își potrivește pe furis cu un gest abia văzut caftanul nou primit în anticamera-ard-oză de la capugiari cheahiași, marele portar...

Oare această ceremonie, cu învăluirile ei de invidie, să-și fi sucit mințile, dar nu el dorea tronul, cîl vîrău-său și-atunci ce se ascundea aici? În Divanul cel mare al Serenissimului ei cîinci erau atunci, o stia bine. Boier Dudesuc îl sta în stînga și tusea ușor, cu obrazul pîlît, trăgînd cu privirile în jur. Împăratul părea că nu-l vede, avea o privire stearsă și îndepărtată. În dreapta lui cubbe-vezir, marele vizir își sugea buzele și privea crunt și amenințor la adunătura de ghiauri pe care-l disprețuia. Cei doi cazascheri păreau ostentivi de lungimea acestor petreceri. Le-ar fi trebuit cîte o narghilea și cafele. Cei doi capugiabi îl lăseseră cu picioarele pe podeaua rece de marmură. Era liniște ca dincolo de lume. De undeva din grădini pline de cipri se auzea numai zgomotul surd al mării. Principele se închinase de trei ori la intrare și se oprise în mijlocul sălii. Padișahul vorbise după o tăcere lungă. Marele vizir îl adusesse pînă la uchișle corțelului în cuvinte ce le tălmăcea de alături terzimanul, un grec creștin ce stia toate limbile pămîntului, făcîndu-se a uita că Principele cunoștea și el limba turcă:

— Auzind înălțimea Mea de credință și nestrămătata loialitate a lui. Îl dau din grație, la răsplată, principatul Valahiei. Dorința lui este de a nu lipsi nici pe viitor de la credință și îndelincirile lui. El are să așere țările de sub domnia sa și să păzească bine a nu face nimic împotriva și peste dorința mea...

— Auzi vocea fermă, ceea ce de o mie de ori îl pusese să repete maică-sa Evanghelina în odăile întunecate ale așteptătorilor lui din mahalaua Fanarului:

— „Pun zălog pe viața și pe capul meu

că voi sluiți din toate puterile mele pe prea dreptul și grațiosul meu împărat, atîta vreme cît el nu-și va întoarce privirea grației sale de la înmînicarea servului său...”

După care, nepotrivit așteptărilor, nu căzuse în genunchi ci ascultase cu obrazul încremînt sfaturile dînd de Marele Vizir, care, în cuvinte consacrate, îi amintise că era îndatorat de atunci înainte la slujbele împărătești, să trimeată zahereaua și să fie de credință-Serenissimul părea împletit în hainele stropite cu aur. La vreo micșura a capului turbanul lui scintea în bătaia pietrelor scumpe la care rîvnea ca săracul de o viață și cum avea și ce lute să le dobindească și să le stăpînească, pentru că de aceea alți se canonesc. Marele Vizir îi făcuse apoi semn să se apropie. Sultanul îl întinse un stăg cu vultur pe el picat de o mină mesteră. Armele țării aveau chipul Sfîntului Gheorghe. Marele Vizir îi sfîșese și el yûric-bairacul — steagul de paradă pentru mers și cînd totuși se isprăvisse mai privise o dată cei patru stîlpi de aur ai tronului, se înclinase și se rugase în gînd ca această marle să-și fie cu noroc. Ieșise cu sufletul plin de voința libertății. Pînă nu încălea iar calul dăruit de Strălucirea Sa era încă rob, așa încît se grăbise fără s-o arate însă. Salutate pe toți vizirii și-și țînuse bine sabla încovoiată a lenicilor bătută în briliante. Pe aici se vorbea mult despre felul cum se porți și nu voia să se facă de rîs. Nu ostentise, și-acum mai știa ce bine se simțise în curtea umbră de cipri, sub privirile curioase ale celor ce o umpleau. Sus tăpîile subțiri ale papucilor simțise răceala marmurei și acesasta nu avea s-o uite nicodată. Mirosul funerar de mîrt, zgomotul îndepărtat al mării neostente de jos, de sub ziduri și răceala trelțelor de marmură. Trecurse înăpoi pe sub Orta-Capu, Poarta Păcii, cea de mijloc, pe care Sultanul intra călare cînd se întorcea de la vinătorile sale. Bab-İs-Selam strălucea verde în lumina priznului. Alaiul de plecare îl așteptase dincolo de porți. Principele, la sfatul maică-si, toc-

manilor, căpitanii cetelor lenicerești, solac bași, întendentul orașului, arpa-amin, întendentul grajdurilor, abor chichidăși, boștan-çi-pasa, întendentul palatului și alții: subași, asabași, icioğlani, ciborgași și odo-bași, slujbași mai mărunți ce precedau muzica condusă de mehter-bas.

O ceată numeroasă de copii umplea ulița de praf, strîngîndu-se în jurul muzicanților. Turcii cu turbane uriașe cîntau din zîlze și boruzen. Timbalele și trombonele trîtau aerul, totul era o nebunie colorată, un amestec de glasuri și strigăte.

În anticamera conacului, Principele îl primise pe miralem-aga, sărutase stîndardul cu gura și cu fruntea și i-l întinse. Oboarele acelei zile începuse a se face simțite. Luase ganeacul și-l sărutase la fel după care-l predase spătarului său, un boer tînar, ce ascultase atent cuvintele lui de multă-mire:

— Atoțlăudatul și Marele Dumnezeu să dea viață îndelungată prea puternicului, prea grațiosului și prea dreptului împărat și să înmulțească zilele lui!

Curtea se umpluse de urale și Principele predase lui miralem-aga un caftan nou și-i slobozise darurile de la Țara Românească, țînute cu grijă pînă atunci: postavuri, rubiele, matrazuri, lăzi încrustate cu mătășică de Beci în ele, cu gîfutele pinze cusute de către cine știe ce mină mesteră, dincolo de Dumăre, în noapți lungi de veghe. Toate fuseseră desfășurate spre ochii mirlei și celor privitori, pe urmă se aduseseră paneele cu struguri tînuți pînă primăvara, pe care mai era nestearsă bruma toamnei trecute precum și pești păstrați în ghiată în panere de nuiele, cu ochi albi, holbați, într-o încrămățare de sticlă. Multe priviri picurară de poată și multe buze fuseseră lînce în strălucita amiază. Pe urmă îngrămădirea de blăni se istovise, dispărînd în praful întoarcerii. Toate vorbele de multă-mire fuseseră rostite, dar Principele mai avea treabă.

Însoții de boierii săi, în aclamațiile ceaușilor, se îndreptase spre biserica Patriarhiei.

alai sub privirile curioase ale multîmii. Părea să aiba atunci începă și putea să simțea mai bine. Doi paici, în costume de aur și argint, cu mari turbane albe, îl duseseră pînă la porțile orașului. Îl părea rău că lasă vechile mahalale, moschelle și marea caie verde, plină de răcoare și-o spumă albă ca o dantelă ce mereu era aruncată sub malurile de piatră ale colinei Bosphorului. Tuurile străluciau în soarele albei zile, la fel de frumoase și de neutrate, la fel de binecuvîntate. Căi Principele udă acoperiți cu coavore aduse de boierii din țară. Păturile cusute cu fir de aur străluciau în ușorul praf al marginilor Stambulului. Înainte era un desert roșu, pustiu, fără copaci.

Coborîse alături de doi yedecelii. În spate rămăsese urma albastră a orașului încercat în cerul pîlît. Bătea un vînticel călduț de stepe. Se auzeau buclume din rîndurile a lor lui, amestecate cu timbalele violente ale metehanelor ce-l saluta pentru ultima dată. Se înclinase către însoțitorii, sărutase pămîntul sfînt de unde luase puterea și privise spre răsărit. Înaintea lui se asternuse atunci drumul cel mai lung și dorit. Auzise ca în via alcișul, strigătele de bucurie ale boierilor, după cum se vedea acum, vînzătorii și încălecase spunînd cu voce limpede:

— Allah omurur verë padisah efendimiz. În urma lui mai bătuse o vreme davul, se mai auziseră timpanele și teaurile, oboarele și timbalele. Da, totul numai închipuire fusese, un basm de Orient, spus de alte voci, pentru alte urechi. Sub el colcăia după cum vedea acum trădarea, cumpărarea conștiințelor și triumful altuia...

Așa începuse triumfătorul menzil. Pînă la Ortachiol îl însoțiseră cumbazașii, pe urmă spahii îl părăsiseră și drumul obștorilor se sfîrșise în cîteva zile în fața Dunării. Pe malurile ei de pămînt așteptau rădăvanele cu daruri și multimea boierilor pescari ce abia așteptau să îngenucheze și să-și tîna isonul credințelor ce iute se lăsa însetate la alte semne ale puterii. Întrarea în satul începuse cu sărutul miinilor și al poalelor, cu

poala. Și lângă Domnul stătea un boier care țera în mîna sa Domnul, pe care Dudesuc îl arăta pe fîstecare boieru cine iaste și ce boerie au avut; și de-acolea, îndată se ridică Domnul și merse la gazda ce era rînduită și gătită, petrecîndu-l și boierii.

Dupre ce intră Domnul în casă, mergu și boierii toți înăuntru și le zise Domnul să saze, dîndu-le caheia. Pe urmă, eșindu boierii la Domnul, mergu pre la dîndu Domnul. A doaz și mergu boierii de se închină Domnului și după cahe se făcu și divan de giudecări norodului, apoi a făcuse masa boierilor ce în frunte cu Dudesuc stăteau împregiurul lui.

Pînă la București, la toate canoele a făcu Domnul divan, dîndu-le Domnul tului o mîngiere ca aceea că vor avea toți dreptate. Prea și mai aleși boierii să-l iat Domnul în caria sa, într-o zi unul, într-altă zi altul, întrebîndu-de starea țerii și cu ce chip să pot chivernisi și potu ridica treburile.

Sosind Domnul la Popești, unde de Bucuresci iaste cale de doauz ceasuri, acolo s-au întîns salvanții Domnului; și Domnul, după ce să schimbă de stram și se grăji după rînduiala Domniei, fiindcă acela îl întîmpină și alaiul cel gătitu din partea spătarului, agă și alte rufeturi, unii din boierii întîmpinări pe Domnul și de-acolea sosi Domnul cu tot alaiul.

Dupre obiceiul cel vechi, caimacamii au așteptat pe Domnul în meidanul ce este mai gios de fîntina lui Radu Vodă și acolea făind salvanți înținuși deșele samu Domnului și merseră caimacamii de se adunaru cu domnul împreună și cu ceilalți boieri, ce nu putuseră merge la Giurgiu și după ce sezu toată boierimea la rînduiala sa, la fîstecare se dădu caheia.

Iar a doaz și se făcu gătire de tot alaiul, așteptînd pe domn toată boierimea la poarla mării. Văcîrești, cu tot alaiul și siragul săi, Domnul pus deasupra podobelor sale și heina împărătească, ce se chiamă cabană și își așeză cuca pe cap și din a stînga Domnului, alături, mergea sceneni-agasi, ce era rînduitu de la împărăție pentru așezarea Domnului în scaon. Din a dreapta și din a stînga, printră pații Domnului, mergu doi oamercii împărătești, aprape de Domn, fîstecare la rînduiala sa. Cum și toți boierii cei mari și cei mici mergu înaintea Domnului, înșirați pe rînduiala lor și după izvodu ce se făcu cu pecetea Domnului.

Și viindu Domnul încetu, încetu, intră în orașul Bucuresciului pe la Podul Serban Vodă iar sceneni agasi merse și descălăcă dreptu la curtea de domnească pe unume spătarie, așteptă pe Domnul. Însă pînă a veni Domnul la sînta beserică din curte, mitropolitul țerii, cu episcopii, cu alți arhierii și cu toți igumenii minăstrierilor Bucuresciilor mai înainte se aflară în beserică, fiind mitropolitul îmbrăcatu în toate vestimintele arhierice și cu mitra pe cap, iar episcopii în mantii și cu crucea a mîni. Domnul descălăcîndu la scara besericii, mai înainte se află mitropolitul cu episcopii, cu ceilalți arhierii și cu igumenii la ușa besericii, preotul cu sînta Evanghelie, diaconii îmbrăcați cu stihare, cu cădelnița a mîni și cîleții cu lumini aprinse în două sfîșite și după ce să stău înăuntru pre o treaptă sau două, se scobori și mitropolitul cu o treaptă și luînd din mîna preotului în mîna sa sînta Evanghelie, o dădu Domnului de o sărută și cel ce iera protospaltis îndată începă a cîntare axionul. Și aștinînd Domnul în mijlocul besericii, își luă cuca orînduță de încoronare, pîndu Mîntuitorului Ius Hristos și o sărută, asemenea și către icona Precieții și a prochinătorului. Și apoi stînd în mijloc, între cele două sfîșite den a dreapta îl luă episcopul de Rimnic și den a stînga episcopul de Buzău și-l duseră spre ușa cea împărătească în două sfîșite și dîndu-l de mîni unul și de-o mîni altul, încungîrătură sfîntul prestol, cîntînd Isaiia dăntuște. Și stîndu mitropolitul în dvera cea mare și episcopii aducînd pe Domnul și ingenuchîndu-l înaintea sfîntului prestol, Domnul încă plecîndu și capul și mitropolitul pînduind omoferul asupra creștelui Domnului, cel mitropolită cea orînduță de încoronare, pîndu asupra capului Domnului și ipogonation, ce se cheamă nebedeniță. După săvîrsirea nofitei, îl și miru și sărutînd Domnul mina mitropolitului, mitropolitul încă sărută creștel mitropolitului.

Și vîndu ce să iasă Domnul din oltariu, stînd afar, din partea din dreapta, ceaușii cei împărătești și episcopul de Bămănd, cu den partea din a stînga episcopul de Buzău, îl luară pe Domnul de subsorii și-l duseră de-îl sulă în domneasa strană. Și stîndu mitropolitul în mijlocul ușii împărătești, blagoslovi pe Domnul și diaconul îndată începă: „Εὐλαλῶν ὁ Θεός ἰς πόμην περ mitropolitul, pe Domnul și pre tot creștelul norod și făcu mitropolitul otputul, cîntăreții Ἰὸν ἀπειρητήν ἠὶ Ἠὸν ἰσχυρόν.

Și coborîndu-se Domnul din strana sa, merse de se închină în mijlocul besericii și eșindu afară din beserică și încălecindu, își pusă țară cuca în cap și cu tot alaiul descălăcă la scara cea mare, mergînd în divanul cel mic, unde erau gătite de vătavul de aprozi doaz scenone, a Domnului din stînga și a lui schemni-agasi din a dreapta și beizadele Domnului, cu mitropolitul, cu episcopii și cu alți arhierii stăteau toți în picioare și se închinau Domnului.

Și Domnul stătu în picioare în dreptu domnescului scaon și din sinul său scoase hatiserul cel împărătesc și descălăcîndu-l și sărutîndu-l și pîndu-l la fruntea sa, îl dădu cu mîna în lui din efendim, pe unume efendi, asemenea sărutîndu-l, începă a-l cîntare în vîl-gias, după sfîrșitul hatiserului, îndată se făcu slobozirea din toate tururile după obicei și începă metehaneaua cea împărătească. După cea dîna Domnul stătu în scaonul său. Apoi divan-efendi încă îmbrăcă pe acei boieri în haine de domnie, pîndu din partea Domnului și după ce-l îmbrăcă stătu și el în scaon. Și apoi vel visternicul Dudesuc celi tîlciualia hatiserului împărătesc ce fu scos pe limba țerii și vel postelnicul îmbrăcă pe divan-efendi și pe vel-visternicul Dudesuc cu blînnele cele de rînduială și vel vînturul îmbrăcă pe tot oamenii cei împărătești, cum și pe oamenii lui schemni-agasi, pe unii cu blane, pe alții cu caftane, pe alții cu capoturi și pe alții cu binisuri de postav, pe fîstecare după cîntea sa.

Dupre aceasta, beizadele mergu, apoi mitropolitul, apoi arhierii, episcopii și toți boierii de sărutară mina Domnului, însă boierii și domniele împărătești, pîndu, rînduicîndu-se Domnul și cu schemni-agasi din scaonul lor, mergu la spătărie și beură caheia lor, apoi îmbrăcă Domnul pe caimacamii cu caftane, multămîndu-le de slujbă.

Dupre ce se așeză în domnie, a treia zi după vechiul obicei, Domnul dădu și boierii, celor ce li s-au cuvenit. Rînduirea cîntăreii lor boierii după cum au urmat obiceiul a fost precum mai gios înămează: Vel ban: dumnealui Radu Goleșcu, vel logofăt de țara de sub dumnealui Manolachi Crețulescu; vel logofăt de țara de gios, dumnealui Manolachi Grădișteanu; vel vornic de țara de sub, dumnealui Ștefan Pircoveanu; vel vornic de țara de gios dumnealui Costache Caragea; vel postelnic, dumnealui Ianachi Moruzi; vel logofăt al străinilor princii, dumnealui Petrice Rîtozides; vel spătar, dumnealui Dumitrascu Topliceanu; vel vornic al obștirilor dumnealui Ioan Stirbel; vel paharnic, dumnealui Scarlat Greceanu; vel visternic, dumnealui Costandin Dudesuc; vel stonic, dumnealui Costandin Neculescu; vel comis, dumnealui Alexandru Văcărescu; vel medelnicer, dumnealui Radu Slatineanu; vel clucer, dumnealui Dumitrachi Asan; vel serdar, dumnealui Costandin Oțeleșeanu; vel sluger, dumnealui Grigore Băleanu; vel cămărar, dumnealui Mihai Mano; vel portar, dumnealui Marco; vel pitar, dumnealui Teodor Emanadi; vel sătar, dumnealui Manolachi Florescu; vel armas pre dumnealui Lucuachi; vtori logofăt pre dumnealui Barbu Merșeanu; vel agă, pre dumnealui Matei Bălăceanu; vel cămărar, pre dum-

nealui Ștefan Văcărescu; vtori postelnic, pre dumnealui Matei Husanu; tred logofăt pre dumnealui Cîrstea Volcescu; vtori spătar, pre dumnealui Dimitrie Perdicari; vtori paharnic, pre dumnealui Atanasie Hris-topulo; vtori vlisternic, pre dumnealui Iancu Scănavi; vtori stonic, pre dumnealui Costandin Varlam; vtori comis, pre dumnealui Nicolae Velea; vtori medelnicer, pre dumnealui Alexandru Sotir; vtori clucer, pre dumnealui Radu Băbeanu; vtori pitar, pre dumnealui Constantin Bălăceanu...

Ceea ce nu scria cronicarilor și ultase Domnul era mărunțul fapt că din lungă listă a boierilor, pînă și la rangul al treilea lipsese numele celor doi boieri din familia Dudesuc: Neculai și Radu fapt ce mult l-au miniet pre acesta din urmă și l-au făcut să la pînă de scribă drumul Stambulului și să unelțească în fereală, după cum se dovedise.

înaintea Crăclunului din anul acela, ce-l veni Domnului, nu că să meargă cu boierii la vîntoare, că dragi îi mai erau și-ar fi mîncat epure, ori pasăre și ce s-ar mai fi ivit înaintea pusculilor cu prilejul praznicului domnesc. Slatineșcu cu toți mînii în posturi și s-ar fi cuvenit să mai facă o mișcare prin pădure, la Boersea, unde sta fagul ca luminărie, unu-ntr-altul de nu se vedea nimic înaintea ochilor. Zis și făcut. Principele au trimis chemarea dumnealui au venit cu săniile și lungul convoi a ieșit din București în frunte cu teaurile vinătoare, țînute înaintea unui căpitan. În două ceasuri orașul se mistuie în urmă și se arată de departe codrul neclint în zămul țerii. Era devreme, zăpada scrisnea sub tălpicele unse ale săniilor și de sub blînnele de mistreți ieșeau scurte trimbe de albi. Dumnealui mare logofăt Manolachi Grădișteanu stă cu marel vornic Costache Ghica în spatele Principeiului și-ți turuiau în urechi.

— Bună vreme, spunea primul, dacă o vrea Dumnezeu o să se rădice grul pînă-n vară și-o să facă epic cîi vrabia.

— Numai credință să fie, ziseșe Vodă ce cu un ochi ridea, cu altul pre toți îl măsura cu rutate.

— Ce vorbă mai iaste și asta, Doamne? întrebase celălalt boer ce odată se îngrăjorase.

— De... Din spate se azeau strigătele clinilor, neliniștit de apropierea vinatului.

— Gonacl și tocmit? schimbase Principele vorba.

— Tocmi. Întil la mistret tragem și pe urmă la epurc.

Căii încetăriră. Pădurea se apropie. Văzură timpla ei albastră, pustie. Codrul avea o putere mută în rînduirea lui solemnă. Sta nemăscat în nemăscarea zilei de iarnă. În cîmp, la spate, soarele roșu și învolburat se ridica greoi să lumineze cărările lui orbe. Săniile se strînseseră după tîpic la o margine de drum și căpitanul de vîntor sufli în cornul lui de capră. O clipă liniștea nu fu ruptă de nimic. De dincolo de zidul de fagi răsună apoi un răspuns parcă din vis, biruind departările. Boierii coborîră, abia mișcîndu-se în blînnele tocite. Erau groși, cu obrazul roșu, cu palpacile călîndu-se de la biserici. Băteau din picioare înfășurată în oble de blană de vulpe și vițite în cizme falnice, ca și cînd frigel i-ar fi și pătruns.

— Nevoinici! mirii Prințului în barbă.

— Ai spus ceva, Măria Ta?

— Nimic n-am spus, logofete Manolachi. Totul e pregătît.

— Totul... Domnul trăgea cu ochiul spre picul celor din spate. Între ei văzu statura înaltă a boerului Dudesuc. Vel visternicul se apropie slugos, bătîndu-și bratele că-l luase frigel.

— Tremuri? Îl întrebă Principele pe neașteptate.

— Mi-e frig, Măria Ta...

— E o zi numa bună pentru vinat, nu-l așe? Să-mi stai în dreapta, să am mărunți pentru gonacl cînd s-o-iv.

Vel-visternicul nu bănuia nimic se vede treaba, mai ales că vorbele Măritului îl întăriră.

Cîinii fuseseră trimiși să ocolească pădurea cu o saie și nu lătrau încă. Boierii stău că mai au de așteptat și-ar fi bătut ceva dar nu se cuvenea s-o facă înaintea lui Vodă. Acesta își luase locul la o margine și celălalt îl priviră. Pe chipul lui se citea pentru cine avea ochi să văză o acunsă și rea îngrăjorare.

— Cine l-o fi supărat? se întreba marele spătar Dumitrascu Topliceanu, ascultînd fără căpăra păduri.

Marele postelnic Ianachi Moruzi, un bărbat ager de 45 de ani, cu ochii scurți și cu altul numai lumini încrustate, băgase și el de seamă că Principeiul nu-sint boieri acasă. Începură a soptire pînă nu se auzi svonul vinatului ce era căutat în întunecata pădure de către gonaci aflați departe.

— Așta-l vîntoare cu tîlc, zise intîlul, scuturîndu-și umerii ca și se mai încălzească pentru că întepesice.

— Crezi? Cînd l-ai mai văzut pe Măria Sa să se coboare din casele lui și să ia drumul Boersei? Dacă avea chef de vinat, oamenii săi tătia așteptau să-și așeze căpirona și ciuta sub pridvor. Nu-i așea, ascultă la mine...

— Atunci ce să cred?

— O să vedem, nici eu nu-mi dau seama... Pădurea sta neclintită în fața lor. Din spate se iscase un vînt tăios. Căi, cu nutrețuri între picioare nîncău în linște. Fuseseră acoperiți în toate părțile de sub ele ieșeau un abur fumos mirositor de animal încins...

— Și praznicul ăsta l mai zise postelnicul. E drept că de patru ori pe an ne cheamă în micul divan și ne ospătează, dar acum parcă are nohte de altceva...

— Să nu fi fost turcul de vină, răspunsesse spătarul Topliceanu.

— Ce turc, care turc? întrebă chlorul, mirat că nu stie nimic decît oamenii lui ar fi trebuit să cunoască unele lucruri.

— Cum, n-ai aflat că a trecut prin Bucuresți haș-besliul Ahmet?

— Ba, parcă știu ceva, făcu celălalt ca să nu aibă, arăta că nimic nu trece pe la urechile sale.

— Ei, de-acici poate să fie groutății, că înălțimea Ca și supărat, se vede bine...

— Doamne fereste-ne!

Postelnicul Ianachi Moruzi se închină cu nădejde.

Din departare se azeau loviturile gonacilor. Pădurea suna surd și îndepărtat ca o toacă. Nu se deslusea nici un strigăt, pentru că numai la iepure se strigă. Boierii se așezaseră în linie cu pusclele pregătite. Oamenii de ajutor se țineau aproape cu alte arme de schimb, gata încărcate. În stînga Domnului sta marele logofăt, la dreapta vel-visternicul Dudesuc, mai încolo marele vornic și celălalt, între care hatmanul Costache Caragea, sosit cu treabă la București și luat în petrecerea vîntorilor pe neașteptate, marele ban Radu Goleșcu, cu Scarlat Greceanu, prin gegiur. Celălalt se pierdea în ceața

Desene de Mihaela Baraschi

cămași de cînepă

...Cînd am plecat să murim și să batem
cu pușca strînsă în pumni,
ca lemnul de plug.
Am plecat să murim, să învingem
la Cireșoia, la Mărăști, la Sticlărie.
Trăgeam din nu și uii cite puși cu același
braț, — tunurile bubuiau șapte ghiulele o dată
din aceeași țevă, — șapte ghiulele : zilele
săptămîni, apoi încă alte nesfîrșite săptămîni
ale patimilor.
Veniseră să se bată alături toți vii și
morții de la Smîrdan, de la Grivița și Plevna.
Fasce, tranșee, plumbi, pămîntul măcinat, pierdut,
ciștigat și boltit cu vinele noastre.
Mereu intram în rîurile vrăjite,
ieșeam cu iarba fiarelor în virful cătării și nășteam
România.
Acolo, la Mărășești
se răuceau în inimi jînuturile străbunilor —
la Putna se cutremura paloșul și
Am văzut în clipe de apocalips

acanta...
vulturul de foc, zimbrul, clopotele —
am văzut cămașile noastre de cînepă — purtate la
hore,
la seceriș ori la nunți.
Cămașile sub vestoaanele de ostași, pe soclu
înelind trunchiul aruncătorului
de grenade, preschimbate în stejarul umed, cioplit
în cercul magic al aducerilor aminte...

OVIDIA BABU

altfel?

Uneori, peste culorile-acestea din belșug strălucitoare,
se-așează-ntrăbări și lichenii, înfloresc, picloase.
Nu știu de nu înfloresc răsturnați sau de nu se
destramă-n picioare, tocmai, copacii ;
subjate, cărările toate se-nînd peste goluri, sîrme
nesigure.
Cine mai poate să-și numere-atunci sbîrciturile înseși
de nu și le-ar ști cu ochii închiși, pe dinafară ?!
...Totuna e clipa cu cea cînd nisipuri în cete
se spulberă-n ochi, migratoare,
și dune înalte se-adună-nre lucruri ce nu-și mai
dau mină...!
Cînd izbucnește un tulburare, halucinant
și sălbatic
între-nclăcîțele linii, ca șerpii sculate, aici în palmă...
și numai pumnii din răsputeri de țîi stringi,
toate la loc se-așează...
dar numai așa cum au fost desenate adînc, cu migală...

totul

Totul e ca un ceas de apoi,
ne înecăm în lumină de lună...
Strada devine lichidă ca o mare cu pomi
Minciunile caută o arcă
potrivită pentru dihanii mici...
De aceea
nu-mi șopti „totdeauna”
și acum navigăm pe tratuar șovăind
parcă printre sfori și catarge
și pinze-nclăcîte...
Știu, știștește continuu lumină
din garduri,
din pietre,
din ziduri,
din umerii tăi...
Ape de aur ne mîngîie haina și gura
și urcă în iriși ;
— aștept prin văzduh de-acuma
să treacă pești magici —
...Cînd vom ajunge la capătul străzii,
ne vom fi preschimbate de mult
în statui vremelnice de calcar
cu torsuri mîncate de valuri.

fără de asta...

Mamă ! m-am dat de trei ori peste cap dar am rămas
tot broască ;
merg prin măselarișă și nu pot să închei nici o
catapeasmă
(loate zidurile în juru-mi nălcător se deșiră —
parcă puse pe goană —
nu poți să le-aduci cu nimic înapoi, răbdătoare) ;
fără de asta firea-i rămîne oricui sfîrșită și strîmbă...
Frunze negre s-au clătînat toată ziua deasupra-mi
ca niște luntri prigonite ;
și se făcea că mă trage ceva de-a curmezîșul sub ele...
Hai să ne mai uităm o dată la lada-nflorită,
de zestre ;
Oare veșmintele scumpe nu mi le-ai croit pe-o ne-
potrivită măsură ?!

...Oh ! și nu poți să m-alini cu-altceva decît stîns
întărîndu-mi
că în sfîrșit cînd mă voi preface în vrednică arătare,
umbră de mult, vei veni să-mi înnozi fireturile ruginite...

FLORIN MUGUR

lamentarea regelui laios

Mi-au spus țipînd, mi-au spus în batjocură
tot ce va fi.
Știu tot ce va fi.
S-au căscat gauri imense
în capul de piatră, în capul de leu al enigmei
și prin toate gaurile se prăbușeau spre mine
adevărul.
Degeaba. Nimic nu mai poate fi schimbat.
Degeaba Zeii mi-au prins cu nepăsare capul
și mi l-au răsucit încet la spate,
să nu mai știu nici unde mă găsesc.
Destinul tău vine de dincolo de mine,
fiule, furiosule, neliniștitule rege Oedip,
frumosule rege Oedip, ucigașule, nevinovatule !
Destinul tău vine de dincolo de mine
de fontă, vițîindu-mi brutal deasupra capului,
trăgîndu-mi jos coroana, pocnîndu-mi-o de piatră.
Du-te, rege Oedip,
bită de lemn pentru ucis părintii,
sfînzul de piatră învinovat, drivește cetatea
cum îți deschide porțile să intri,
purînd un adevăr bolnav de ciomă.
Înnebunî, regalul teban devine oblic.
Cu țîpîle străpunsse de fierul înșoșit,
du-te, sfînzîndu-ți piciorul drăcesc.
Du-te, rege Oedip. La trei poduri te-aștept,
mai scribit lingă fiecare pod,

mai aproape de furia lemnului negru din mîinile tale
care mă va ucide.
Eu știu tot ce va fi.
Du-te, fiule, du-te cu pașii regali,
și se va naște dinastia Oedip,
dinastia Oedip de bărbați mult mai tari
decît propriul lor adevăr singeros,
ca niște regi orbi rătăcind.
Rege și eu, Oedip tău,
rege-al destinului intermediar.
Pe inima mea, șapte urciuni.
În umbră, mohorit, cu soarta
de-a fi doar tatăl lui Oedip, de-a nu putea
cunoaște gîndurile fiului din clipa
cînd se arbește,
sus,
pe muntele cu îngerii.

calfa cinci

Ninge pe curțile regilor.
Ea merge-nainte, înaltă, puțin aplecată,
ea merge — și prinții uzati
abia reușesc, prăbușindu-se,
să-i sature cu buzele albe de frig
marginea dulce și îndepărtată a vieții.
Din mine ce rămîne ? Eu
sînt numai calfa trei sau calfa cinci
sau poate Manole.
Ea merge obositoare, aplecîndu-se puțin,
de parcă i-ar trece-o frînghie
groasă și neagră, de cînepă grea, peste piept,
înapoatează-n liniște, tîrînd
ca un tîran foarte bătrîn, o sanie,
o sanie lungă cu șine de fier,
pe pămîntul căzut, secetos,
lăsînd brazde cumplite în praf,
o sanie, o sanie
pe care duce nunta ei și casa
și umbra casei și copilul și fantomele.
Din mine ce rămîne ?
Se-apropie de ziduri
și le ridică în picioare, țepene
în fața noastră, rezemîndu-le cu creștetul —
birnă de fag care devine tot mai galbenă.
Și-n altă închegare,
muți, despărțiți de zid,
noi ne zărim numai umbrele proiectîndu-se negre pe

var
în chip de sfinți : sfîntul de frig, sfîntul de aburi,
și sfîntul trei și sfîntul cinci și sfîntul Manea.
Din mine ce rămîne ? Ce sîntem ?
Ea acceptîndu-și un destin triumfător.
Și eu zburînd, și eu abia zburînd,
cu lemnele subțiri prinse de umeri,
trup obosit căzut pe jos în mijlocul
destinului unei femei pe moarte.

înșoțitorii

Așadar, zeii,
așadar, Gerilă —
așadar, sfînta Vineri,
fără ei, aș muri.

CAMIL BALTAZAR

meditație

Vorbim de versul alb, vers regulat ;
De-ai să privești, în zbor lansat, columbul,
Vei admira elanul lui, ritmat ;
Armonic stup de aur dăruie porumbul.

Finalul ploii e un curcubeu,
Vezi capitelul sub o arhitravă,
Ca și cum toate caută un zeu
Al armoniei, ca să-i deie slavă,

Și îl găsesc intruchipat divin
În om, lăuntrică lui simetrie.
Dintrînsul irizări primînd din plin,
El caută, în lucruri, armonie.

Cînd trup și spirit sînt în tine una,
Faptura ta este precum columna.

VASILE ANDRONACHE

evocare 1877

Pămîntul
De la Dunăre-n jos
Mai păstrează din eroi
cite un os.
Strîns duios
În liniștea din grîne
Numele-n baladele bătrîne.

Unii coborîră din Balcani
Alții din Carpați în acel an,
Huruita văzduhul peste lupte
Lumea-și încorda auzul să le-asculte.

Că-n anul acela de răscruce și roșu
A cîntat libertății cocosu.

BORIS MUSTEAȚĂ

monumentele

Mergem spre podul alb
carul să treacă imediat în urmă
coroanele vor fi lăsate pe pietrișul argintiu
lingă crucea de piatră cu troiță și fîntînă
și lingă monumentele simbolice
din Cîmpia Română.

La intrarea pe pod
monumentul eroilor
căzuți în 1877 pentru independența și întregirea
României

dedesubt nume, nume,
ca niște cuvinte iubite, intraductibile.
Ne aplecăm peste fîntînile din nisip și bem
apa aceea vie
plină acum de apariții fugare,

frunțile se vărsau în mări de frunji,
și-n rana-n care brațul agoniza-ntreput
 venea alt braț sub formă de răsپuns.

Și chipurile toate, afluențe
cu tot ce au avut mai bun —
sudoare magică de continente —
s-au întîlnit deodată într-un punct.
Și-n locu-aceia, căutat atît
de setea curgătoare a citorva milenii,
pămîntul a cedat — și-a izvorit
chipul mînos și limpede-al lui Lenin.

MIHAI STĂNESCU

eroii neatîrnării

Cu ei am fost și nu am fost :
le știu legenda pe de rost...

Chemă gornistul la atac
străbunul braț și suflet dac.

Țișnea din fiecare șanț
un căciular, un dorobanț.

Să spargă hora lui Cobuz
via obuz după obuz.

Prin plumbi, ca șuierul trăcînd,
la moarte toți plecau rîzînd.

Roia galop de călărași
din sfîntul clocot de palmași —

Un neam întreg răzbea adînc,
cu spada-n mînă, pe oblic !

Ce tropot lung, cît fum de iad —
în luptă grea ai noștri cad !

Ti văd plecînd din veacul lor
ca să ajungă-n viitor.

Tunau păduri din veci crescute
îzbînd ghiulele în redute.

Văzduhul tremura de fier,
era și nu era un cer...

Pe dîmb, rămași — mai multe mii,
dar lingă ei stău cei vii.

Pe parapet cînd s-au ivit
țineau izbînda neclintit.

Cu steagul sus treceau puhoi
să-și ia dreptatea înapoi.

M. TARANGUL

eroii de la 1877

Pentru ca drumurile gloriei să strălucească,
lată trupurile primenind oasele vechi
Cu alte balsamuri și cîntece,

Cu urmele de sînge unde lăsa piciorul —
Și parcă am murit degeaba...
Ne îngropa pe seară dihania cu laba,
Pămîntul amorfise nemernic și pustiu,
Secau din rădăcini boabele de griu,
Se îngroșa lumina de ziua de apoi,
Crescuse iarba peste noi...
Balaurul cu capetele șapte
Ardea spre miez-noaptea...

Cînta prîvighetoză oarbă, oarbă...
Se infundase cerul cu foc și cu oară.
Cu furca și toporul, mină de la mină,
L-am răscuit ca pe Satan de coarne,
Și l-am zvrilit afară din grădînă...
Cîți nu s-au mai întors nici pîn-acum ?
S-or fi oprit pe drum...

De cînd s-au dus au înflorit cireșii —
Or florile n-or fi decît
Sufletul celui care a venit...

ION VADUVA

independență

Coloană vertebrală,
Urcată-n înfînt,
Urcată în istorii
Prin românescul mit.

Surpa imense ziduri,
Nuntind un unic sens.
În rodul plin de aur,
Din viitorul dens.

Porînd din strămoșeasca,
Imensă rădăcină,
Trecea nubil, o zare
Stăpînă și deplină.

Cerc turc, cerc strîmt, cerc putred
Se dezmembra-n fragmente.
Cascadă de lumină,
Spre lumile prezente,

Coloana vertebrală,
Din rădăcini pornită,
E astăzi, pretutîndeni
Coloană infinită

PAUL CIORICIU

pădure pămînteană

E un impuls prin verde inegal
pe care-l dau semintele în arbori, odată
pentru un rînd de anotimpuri, pentru-o sută
și dacă de uitare s-a îmblinzit securea,
hore de lemn largesc întrînșii arborii
urcînd spre sărbătorile albastrului
Pină se coace verdele bătrîn
În crucea primăverii cioplită la solștițiu ;
plutește-atunci o clipă nedecisă,
e un impuls apoi din cenușii, invers —

Desen de MARIN RUSU

Nu sîntem făcuți pentru castelul de flăcări.
Ne arde părul.

Ne ard ochii uriași.
Ne curg lacrimi uscate pe fețe
ca o cenușă subțire.
Ajută-ne, prințele ger !

Nu. Nici castelul de gheată.
Uite, ne-am făcut mai înalți, de frig.
și tremurăm de parc-am prins luna cu dinții.
Și iar trebuie să vină cineva să ne ajute,
cineva din afară de noi, mai înalt sau mai jos.
Nemișcătoarea, extremele viețiiucid.

Acesta-i aproape întreaga adevărul.
Îl string print-o pilnie veche de tablă
și pîlnia mea e pictată cu zei și cu prinți.

Așadar, Hamlet,
așadar, Oedip
și alte cuvinte, un milion de alte cuvinte —
și toată viața alergăm
între castelul de flăcări și castelul de gheată,
pe un pod nevăzut,
pînă ce toate celulele noastre triste capătă aripi,
pînă ce nu mai putem,
pînă ce hainele ne cad la pămînt,
de sus, de foarte sus,
ca niște saci negri
umpluți pîn-la gură de fluturi.

strigătele soldaților treziți în mormînt
de rememorare.

Femeile și bărbații merg gravi,
merg, merg,
la ieșirea de pe pod
monumentul eroilor căzuți în 1877
pentru propășirea neamului românesc
eroii cu brațele sfîrșecate, cu trupurile sfîrșecate
cu ochii deschiși către eroica
veșnică noapte,
și clopotul acesta care se trezește în oricare
în Cîmpia Română, poporul liber și român,
cîntă cuvinte de veșnică pomenire
și rememorare.

ION DINCĂ

lenin

Fiece om dădea ocol viteaz
pămîntului,
și-l podidea pămîntul în obraz
pînă-l făcea o malcă de sudoare.
Apoi simtea cum trece în pămînt
cu grindina, cu ploaia, cu nămeții.
Și pentru ca pămîntul să fie mai rotund
își rețoea și fruntea și pomelii...
Astfel curgeau pe dedesubtul lumii
rîuri năpraznice de trăsături.
mișcînd enorm istoria, ca o marea-o humii
în căutarea unui alt contur.
Se distila jînut după jînut,

Cu înțelepciunea altor guri
Cu a înaltului vin
care cîntește amintirea.
Văzul, auzul în pămînt
mai ating focurile
călărărilor nemișcări de sub iarbă,
celor care au intrat
într-o călătorie nebiruită :
Plevna, Rahova, Smîrdan.
Lumea, dincolo, are înfățișarea schimbată.
Pe umerii lor capetele de vultur
s-au așezat înțelepte,
așa cum e legea morților
care judecă lumea
de sub pămînt.
Pasul lor aduce pe tipșii
capul judecătorilor
care vîd în întuneric
luminată de torțe
tîrgile cu pămînt
puritate pe umerii noștri de dincoace
inspra nebiruitele riuri.

ȘERBAN CODRIN

plevna

Ne-a năvălit acasă
și apa ne-a băut-o și pîinea de pe masă.

Ne-a pustiit copiii și agorul
Și nunțile și leagănul și tot

lupta din urmă

Sînt legi posomorite în afară
ce vin să nfrunte legile trușești —
ne-mtorcăm dintr-o mie de războaie
sleiti dar veseli aminînd mereu
spre vîrste dense, ultimul război
ce-l moștenim pierdut mai dinainte
nici pacea meritată nu ni-i pură
cînd ne lăsam pe vînturi grele fruntea
pentru prietenul nemișcîtor din luptă.

Dăor mierlele cu glasul acrobat
și cerbiții crengi de os înmugurînd,
se prăbușesc în taină dintr-ai lor
iar cei rămași, prea gameni arăfînd,
se cred mereu aceiași
în voia lor lăsați nemuritori...

Umanizarea științei

Inserarea omului în lume prin înțelegerea sa săvârșit în lungul a numeroase căutări, poposiri și noi plecări, cu mijloace de cercetare diferite, dar cu ținte statornice. Prin mit, magie și tehnici, se deslășesc deschideri asupra lumii, uneori timide și parțiale, alteori avântate și cuprinzătoare, măturii ale neînțeleptei nevoi de cunoaștere umane.

Efortul a fost, de bună seamă, perseverent, dar, în fazele istorice de început, condus cu o aderență parțială a vieții umane la realitatea de totalitate a lumii. Se vedeau izolat și rind pe rind, cu eficiență variabilă, îndemnarea tehnică a mesetșugarului, logica afectivă a magicianului, intuiția speculativă a gînditorului, minuirea instrumentului geometric, calculul matematic și astronomic, experimentul, rigooarea gîndirii clare. Spiritul omelesc nu se așeza decît arare, cu întregul facultăților sale, în fața lumii, pentru a o cunoaște și săpînă. Participarea întregii personalității umane la procesul de elaborare al științei este, în adevăr, rodul ultim al unei îndelungi evoluții: de abia în secolul nostru se săvîrșește această situație a omului în procesul intim de elaborare a disciplinelor științifice. Numai în ultimile decenii, știința devine expresie a întregii personalități umane, deopotrivă geniu inventiv, rațiune și fantazie, intuiție și analogie, avînt poetic.

Chiar dacă în epocile anterioare omul de știință experimenta activ, el nu intervenea în activitatea științifică decît parțial, și nu se angaja decît arareori în studiul naturii, după exemplul exploratorilor, cu întreaga lui personalitate, fizică și intelectuală.

În prezent, vechea metodă de lucru, sprijinită predominant pe observație și contemplare, face loc unei intervenții directe și totale a omului, în activitatea științifică și în explorarea lumii: cosmonautul, geologul, exploratorul adîncimilor oceanice, vulcanologul, pentru a ne menține la câteva exemple, se presupune a participa totală a omului la activitatea științific-tehnică, implicînd adeseori riscuri. (Vom putea trece oare peste amputările succesive ale membrilor, la care au fost supuși radiologii, în perioada eroică a cercetărilor lor sau, mai ales, peste sacrificiul propriei vieți, pe care îl comportă unele din cercetările științific-tehnice actuale?)

Oricît de perfecționat ar fi instrumentul, acesta nu va putea niciodată înlocui activitatea de conducere, adaptarea rapidă la condiții neprevăzute, de inițiativă și mai ales de activitate creatoare a omului. Timpul nostru se definește astfel prin intervenția directă a personalității umane, în activitatea de cercetare. O atare umanizare a metodei științifice era necunoscută veacurilor anterioare: evadarea legendară a lui Icar devine în timpul nostru realitate.

Caracterul acestui fapt este marele grad de integrare a științelor și tehnicilor actuale, în alcătuirea unui instrument complex de studiu ce conduce treptat la o imagine din ce în ce mai adîncită, mai apropiată de adevăr, a cunoașterii noastre asupra lumii. Nu este o viziune antropomorfică naivă a universului, pe care o pregădește secolul nostru, ci o confruntare a spiritului creator uman cu adevăratele realități.

Totul se leagă și se presupune, în această privință: strămutarea per-

sonalității umane în însuși procesul de cercetare și cunoaștere și chiar transformarea personalității umane în mijloc de investigație științifică, conduce în același timp la rapiditatea progresului științific, la integrarea mijloacelor de studiu, ca și la unificarea unei activități științifice, depășind granițele națiunilor.

O anticipare, săvîrșită cu surprinzătoare intuiție a direcției pe care avea să o ia știința în timpul nostru a fost formulată de Goethe, într-o cugetare asupra științei, (Über Naturwissenschaft, III. Sprüche in Prosa) a cărei semnificație filosofică nu a fost subliniată, după cunoștința noastră, pînă în prezent:

„Omul cu oțare, observă Goethe, în măsura în care se bucură de organe sănătoase ale simțirii, reprezintă cel mai înalt și mai exact aparat de fizică, din cite există; este, în această privință, o mare greșală a fizicii noi (contemporane lui Goethe, I.B.) de a fi separat, pentru a spune astfel, experimentul de ființa umană, și, prin aceasta, de a fi voit să limiteze și să dovedească faptul că numai instrumentele artificiale pot cunoaște ce e natura și ceea ce aceasta poate săvîrșii.”

Personalitatea umană este, în adevăr, prin ea însăși, un mijloc de cunoaștere și acțiune. Cunoașterea adaptată a unei realități date, oricare ar fi aceasta, presupune în mod obligatoriu prezența personalității umane; aceasta nu poate fi înlocuită prin nici un instrument sau dispozitiv electronic; omul se situează astfel, deopotrivă în centrul, dar și în orbita circunferinței reprezentate prin viziunea pascaliană a lumii.

Corpul uman are organe de simțire de o inimaginabilă acuitate. Ochiul omenesc percepe lumina aruncată de o lampă de buzunar, situată la 12 km. depărtare. Organul olfactiv decelează mirasuri pe care nu le poate depista încă nici un aparat și nici o combinație chimică revelatoare. O nouă disciplină, olfactronica, este, de altminteri, pe cale de constituire. (Ne amintim cum unul din marii clinicieni, căruia îi datorăm prima noastră formare medicală, rostea cîndva la căodăniul unui bolnav, pe care îl examinase: „după miros, pacientul nu pare a fi suferind de febră tifoidă” [...]).

Exactitudinii și finetii acestor informații prin simțuri, omul îi adaugă însă, fie ca o prelungire a adevăratei funcții perceptive, fie în completarea lor prin cunoașterea de energii și fenomene care scapă specificității simțurilor noastre, captarea fenomenelor universale, prin instrument. Completării informației științifice, prin depistarea fenomenelor, i se adaugă însă spiritul creator uman, care, prin rațiune și intuiție, prin calcul și observație, prin metaforă și analogie, prin amănunțire sinularizantă a obiectelor și cuprindere a vastității realului, prin aderență directă la lucruri și prin numeroase tehnici de cunoaștere, ajunge la o apropiere de realitatea universală și de propria viață, pe care nici un aparat electronic inventat de om și nici o altă ființă cunoscută pînă în prezent nu ni le poate oferi.

Imaginea omului de știință actual înțelnește astfel mitul prometeic, prin participarea totală a personalității sale la procesul cunoașterii științifice și progresului tehnic, presupunînd risc personal și suferință, adesea spirit de sacrificiu.

Revista literară tipogriaf publică frecvent traduceri din lucrările scriitorilor români. Astfel, revista Delo (O p e r a) publică în rubrica „Din poezia contemporană de peste hotare”, o culegere de poezie românească, în traducerea lui Adam Pusloje. Sînt prezentate trei autori: Nicolae Labis (cu Moartea căprioarei), Nichita Stănescu cu trei poezii, și Marin Sorescu cu patru poezii.

În prezentarea semnată de Adam Pusloje (sînt citate cuvintele lui Geo Bogza la moartea lui Labis: „ochii plîng la mormîntul atît de timpuriu al unui tînr care putea să lucreze în poezia românească”), dar a fost doar o stea abia născută. Cine se va ridica în locul lui pe un cer atît de însetat de „Luciferi?”

Tot în traducerea lui Adam Pusloje, în revista „Kallixene novine” (Gazeta literară) au apărut patru poezii de Marin Sorescu din volumul „Poezie” și „Moartea ceasului”.

Revista Ugo (Colțul din ianuarie a.c., a prezentat, în traducerea p o e t e i Florica Ștefan, schițele cu care a debutat Alieșandra Târziu în revista Luceafărul. Cum ne-am despărțit. Cum credem că ne vom despărți și Cum as fi vrut să ne despărțim.

mozaic

Intr-un amplu reportaj, însoțit de fotografii, publicat în ziarul brazilian Correla braziliense. Nelson Veiner — vechi prieten al țării noastre, traducător al mai multor antologii din literatura românească — face o emoționantă prezentare a României noi, în care subliniază realizările economice și culturale, amintind prin ritmul rapid în care au fost îndeplinite. Descriind istoria Mării Negre, valea Bistriței și Bucureștiul, autorul vorbește despre construcțiile moderne care încadrează pitorește monumentele glorioase ale trecutului. Reportajul menționează frumusețea limbii și literaturii românești, remarcînd asemănarea lor cu spiritul neolatins al limbii și literaturii din Brazilia. El prezintă publicul brazilian că pregădește în limba română o Panoramă a literaturii braziliene, și că pînă acum a și tradus, împreună cu poeta Violeta Zamfirescu, peste 25 de poezii clasice și contemporane.

TUDOR ARGHEZI

et c'est peut-être l'heure...

Et c'est peut-être l'heure, puisque toutes les feuilles s'envolent desséchées des arbres qui ont lui, De regarder en face notre passé, cette nuit, Dont la trace profonde d'ombre nous fait deuil.

Sans humilité feinte et sans fierté non plus, Regardons le passé dans l'ombre, bien en face, Rappelons-nous la sente qui andait vers les nues Dans le roc où le pas laisse fragile, sa trace.

Un jour infimes, une nuit embrasés de feu d'étoiles Tantôt crucifiés, tantôt libres et grands mois souvent petits, Pères de glaives blancs, prophète pour fourmis, Les aigles ondayaient dans le ciel bleu sans voiles.

Si nos genoux sont mis en sang à cause du roc aigu, Serait-ce pour la tristesse que nous avons vécu? Et n'est-ce pas l'automne? Faisons-nous un abri, Ramassons le désert à la chaleur d'un nid.

Prenons la cendre froide sur les anciens autels, Et mettons-la en flammes pour une fumée plus riche. Jetons-en la semence sur les champs en friche Et attendons, tardive, une moisson plus belle.

retour au sillon

Terre de mon pays, ma terre, Est-ce que tu m'oublies? C'est moi, Du labourer, le plus humble des frères. Recois-moi, mon très bon, entre tes bras.

J'ai tant erré jusqu'à la vaste mer Traversant mainte et mainte frontière, La flute aux lèvres, avec mon chien costaud, A la ceinture, mon camarade, le couteau.

Car c'est mon père qui m'a appris à temps De le souffrir tout nu, la lutte écheant.

J'ai tracé un sillon dans ton flanc, moi aussi. La misère m'accablait, la honte m'asservit. Sur l'épine et la ronce non plant je l'ai greffé. Recois-moi, Terre, avec bonté.

Je fus un arbre errant dans le monde grand Avec parfois des fruits plus succulents Sentant dans les rameux la sève monter d'avance, Rajeuni, mais bien triste de tant de chance.

Mais avec chaque pas vers la lumière, La racine de l'arbre souffrait de tout son bois: Bien que brillant d'étoiles étrangères, Ma terre de chez moi, elle restait en toi.

Traducere de ANDREEA DOBRĂSCU-VARODIN

Lirică africană

OVIDIOU MARTINCH

emigrație

Tăcerea de piatră a Insulelor Verzi...

Și suspine răzbind prin ceața cilgoasă la San-Tom, lingă stîncile urzute.

Pinza se umflă, padejul coboară, De robi se încarcă uriașa corabie.

Doare-ntunerul fără sfîrșit, amenință noaptea cu putrede stela.

Și lacrimi de singe se scurg neîncetat din ochii poetului prea plini de tristețe.

IONACH NEGALYA

mingea

Sîngerează o minge Rostogolită pe pămîntul Angolei... În arșița amiezii, Prin pulbera adînc răscolită, Soarele-și varsă dogoarea.

Soldaiți însă au chef de fotbal Și se joacă de-a valma cu mingea Ce sîngerează tare Pe pămîntul Angolei.

Ei nici nu bagă de seamă Că aceasta nu-i minge Ci un cap de african, rostogolit — Un cap ce pătează cu singe larba, nisipul, Pe pămîntul Angolei, Între cismo greu prăfuite...

În românește de DIM RACHICI

MATHIAS GRÜNEWALD:

„Impilarea” (Pinacoteca veche din München)

Al. Andrițoiu

Drumuri și armonii bulgare

Sub emotia primelor impresii, cînd imaginile se amestecă în caleidoscop iar vocile se aud deocamdată coral și nu distinct, acest carnet bulgar se mărginește la modestia schiței în creion și se prelungeste în obligația morală de-a reveni. De-a reveni cu gîndul și rîndul asupra unei țări frumoase și a unui popor frumos, în tiparele unei hîrnicii excepționale pe care și-o exercită ca pe un rit al naturii omenestii. În persistența rotirii anotimpurilor din spre zăpezi spre trandafiri și spice și apoi spre roada ciorchinilor stors.

În spiritul acestor hîrnicii modeste, omenia și prietenia devin coordonate sufletesti gemene, ospitalitatea este semnul de la poartă, fără sonerie. În acest fel, bulgarii știu să-și facă prieteni statornici pe toate meridianele pămîntului, tot așa ca noi, românii. Dunărea stă între noi ca un simbol albastru al prieteniei frățești. Și va rămîne pentru veșnicie așa.

Am străbătut Bulgaria din sud spre nord pe drumuri de largă curbură, cuprinzînd orizonturi vaste de-o frumusețe tulburătoare. Meridionalul Plovdiv, alb ca Iaricul din poezia lui Barbu, încheie în dealuri blînde vestita cîmpie a Traciei. Această cîmpie punctată de movilele mari ale notabilităților trace este,

în necuprinderea ei, o armonioasă geometrie agricolă. Ca niște lungi paralelipipezi culcați, șerile își tolăneau la soare spinările de sticlă. Multe, de numărărat. Se întâmpla ca zeci de minute în șir să trecem prin dreptul acestor grădini cu cerul închis și cu clima poruncită, în care legumele și pependii reptau ciclul verii fierbinți. Tot așa, cîmpii arate cu aleasă știință și migăloasă legătură cu lumea.

Tristețea de a nu fi văzut Valea Trandafirilor în sezonul ei de mlresme și culori nu ne-a împiedicat să vedem, și aici, buna exploatare intensivă a pămînturilor fertile și să visăm miracolul floral la care nădăduiam că vom asista. Veche, industria de mirodenii a Bulgariei! Oleuriile odorante erau, din secole, extrase cu beție orientală, în alambicuri modeste, întortochiate prin mari butoaie de apă, — așa cum se arată în Muzeul etnografic din Plovdiv. La acest har de lux se adaugă aplecarea spre tăietura și ferecătura în aur, și nu numai la evanghelie ci și la sculele de chef, făurite în aurituri cu formă capricornă și în pocale cu formă de sin. Paftale și tiare de metale scumpe ornamează de asemenea vechiul port popular bulgăresc.

Apoi vîile, în aceeași ordine strictă, cu corzile întinse ca la arc.

Și, între ele, sate-orășele rînduite pe impecabile șosele asfaltate. Aceste sate urbane își pierd duhul etnografic și, ni s-a spus, pun mai mare cădere pe luxul dinlăuntru decît pe cel din afară. Fără mortar și fără smalțul culorilor, ele trăiesc adesea în uniforma lor de cărămidărie arsă, dar în odăi mobilă este de la oras, radioul și televizoarele pun familiile în legătură cu lumea.

Tristețea de a nu fi văzut Valea Trandafirilor în sezonul ei de mlresme și culori nu ne-a împiedicat să vedem, și aici, buna exploatare intensivă a pămînturilor fertile și să visăm miracolul floral la care nădăduiam că vom asista. Veche, industria de mirodenii a Bulgariei! Oleuriile odorante erau, din secole, extrase cu beție orientală, în alambicuri modeste, întortochiate prin mari butoaie de apă, — așa cum se arată în Muzeul etnografic din Plovdiv. La acest har de lux se adaugă aplecarea spre tăietura și ferecătura în aur, și nu numai la evanghelie ci și la sculele de chef, făurite în aurituri cu formă capricornă și în pocale cu formă de sin. Paftale și tiare de metale scumpe ornamează de asemenea vechiul port popular bulgăresc.

Din sud în spre nord trecem Balcanii printr-un pas înalt și încolăcit de jur împrejurul piscului. Pe punctul suprem: un monument impozant și un mausoleu. Aici, trupe rusești și bulgare au ținut plept turcilor spre a nu face, în 1877, coeziune cu Osman Pașa. Lipsiți de armamente și puțin la număr, ei au rezistat rostogolind bolovanii, ca Vodă Basarab spre oastea lui Carol Robert la Posada.

Pe acest drum în spre nord, sinusoidal, și deci cuprinzînd vaste bucăți estice și vestice: baraje întinse dau dimensiunile electricității Bulgariei. Concluzia? În Bulgaria toate satele sînt electrificate, iar din acest nolan de ape, linii multiple de canale merg spre cîmpii. O irigație sistematică poartă apa în toate părțile, ca într-o roză a vînturilor acvatice. Acolo unde apa se adună mai multă, strălucesc iezării cu pește.

În fine, spre nord, trecerea se face prin Gabrovo, oraș cu solide temelii industriale, de siderurgie și mașini-unelte. I se spune, pe bună dreptate, Manchesterul Bulgariei. E un oraș care fumează necontenit, dar totodată un oraș pitoresc, cu multe vile și multă verdeață. Nesteoretipizat, orașul își păstrează tiparele primare, cu toată constelația socialistă a bastimentelor industriale. Iar ca pa-

ranțează, tot o bună păstrare a armoniilor între noi și vechi oferă orașul Tirnovo, a cărui frumusețe este prea vestită ca să o mai comentăm. Cățărăt pe deal, în patrate suprapuse, orașul pare o pictură făcută de natură însăși, așa că pictorii nu pot decît să-l copieze.

În nord, un tumult geologic, cu sbuciume ades tragice, dă naturii o sălbăticie prin vîile căreia păstrăvul își face mendele. Stîncile ameteșc, nu atît cu înălțimea cit cu tăierea lor în mari falii. Ajungem, prin un asemenea defileu, la Grivița și apoi la Plevna, pe urmele epopeii care leagă atît de hotărîtor prietenia româno-bulgară. Prima emoție: în Grivița, toate străzile poartă denumiri românești: Valter Mărăcineanu, Șoltuz, soldat Grigore Ion etc. Un mausoleu, statui și morminte dovedesc și ele cinstirea dată de către prietenii bulgari ostașilor români care și-au varsat sîngele pe acele locuri. Aceleași dovezi, la mausoleul și în muzeul din Plevna.

Și, pornind de aici, este de remarcat, cu sublinieri emoționale, felul în care poporul bulgar cinstește eroii. Toți eroii adevărați: eroii militari, eroii sociali, eroii artei militare. Eroii bulgari, români sau ruși. Chiar și casa în care a sălășluit Lamartine, este un permanent muzeu.

Din acest punct de vedere, începînd

cu mausoleul marelui comunist de talie universală care este G. Dimitrov și pînă la modestul mormînt al unui partizan anonim, eroii sînt cinstiți pretutindeni. Morminte covârșite de flori, monumente alegorice sau statui, plăci sau case memoriale, muzee, — împinzesc pretutindenea Bulgaria și dovedesc acutul sentiment al istoriei pe care îl are acest popor care a stat cinci secole sub asuprire aliotmană.

Substraturile revoluționare ale culturii bulgare trebuie sășard cercetate în acest context multiseclar. De la poezia haiducească la afirmarea valorilor eticii comuniste de azi, linia istorică este continuă. Convorbirile noastre scriitoricești s-au desfășurat limpede și frumos cu oameni care au, o dată cu respectul culturii, și răspunderea ei. La Uniunea Scriitorilor bulgari sau la revista Septembrie, oficial sau intim, în puncte de vedere comune, am avut acele schimburi valoroase care, prin însuși simburile lor, sînt cheazăia unor împliniri.

În Bulgaria frumoasă și bogată, stăpînită de un popor serios și harnic, Partidul comunistilor a statornicit marile armonii socialiste, măreția unei vieți libere și triumfătoare, față de care poporul român nutrește prietenie, dragoste și respect.

Cucerirea independenței naționale în evocarea epică

O caracteristică fundamentală a înfrerii literaturii române, pe care o putem descrie încă din operele eroic-narative este aceea a susținerii precupărilor de afirmare a conștiinței naționale a poporului nostru, a demnității și unității neamului românesc. În secolul al XIX-lea, în momentele hotărâtoare ale învolburilor care ne-au încercat destinul istoric și din care avea să se plămădească România modernă, așezată cu cinste printre celelalte națiuni și state civilizate ale Europei, literatura noastră a devenit nu numai ecoul acestor învolburări, ci și o prghiție cu rol eficient în împănarea lor pozitivă. Răscoala lui Tudor Vladimirescu, revoluția de la 1848, Unirea Principatelor Române, evenimentele epocale desfășurate sub stindardul idealurilor de dreptate socială și libertate națională, s-au bucurat de cea mai amplă adăugare în inimă și conștiința scriitorilor români, care le-au slujit cu devotament și entuziasm patriotic, și prin scris, și prin faptă.

Un răsnet larg și puternic, în literatura română din secolul al XIX-lea și din prima jumătate a celui de al II-lea, a avut, de asemenea, momentul crucial al dobândirii independenței naționale, în 1877, care venea să înconuneze, să transpună în faptă aspirațiile și jertfele de viață ale poporului român, ale bravilor lor vitezoși. În lirică și în epică, în dramaturgie și publicistică, eroicele lupte pentru cucerirea libertății și suveranității naționale au fost evocate și celebrat cu fierbințe patriotice, cu patosul năvalnic al descătușării, cu îndreptățită mândrie față de sublima afirmare a demnității, superiorității morale și unității neamului. În 1877, adică impresionat de eroismul și jertfelicele ostășii simple care cuceriseră Giurgiu, N. Gane scrie noua Anchetă a Florea Curcanel, pe care o publică la sfârșitul anului, în Convorbiri literare. Tot în anul 1877, în Almanahul literar Ilustrat, Al. Chibici-Rivneanu semnează un amplu ciclu de note din viața mea de voluntar. În anul imediat următor, fie în Calendarul progresului și în Calendarul pentru toți, fie în broșuri aparte, N. D. Popescu e prezent cu o serie de povestiri, dintre care amintim Episoade din reședul orientului 1877. Pionierul român de la Plevna, Amazoana de la Rachea, Benelina de la Grivita, Meriță nenăscută, de asemenea, noua Prima ciocnire de Mircea Rosetti, tipărită în volum în 1882.

În evocarea epică a atmosferei și a unor destine umane înclinate în dramaticele momente ale luptei pentru neam, un aspect important, remarcabil și sub aspect artistic, l-a înscris romanul în război al lui Dănilu Zamfirescu, elaborat în 1897 și publicat în același an în Convorbiri literare, în volum aparte apărând în 1902.

Printre scrierile în proză închinată momentelor de hotărâtoare importanță istorică ale cuceririi independenței și suveranității noastre naționale, cuprinse în volumul de povestiri, amintim, în afară de cele două ample lucrări ale lui George Coșbuc Războiul nostru pentru neam și Povestea unei corone de oțel, apărute în 1899. După ce publicase, cu începere din 1891, cunoscutele sale poezii inspirate de eroismul nostru românesc (Trei Doamne, și tot trei, Rugămintea din urmă, Coloana de atac, Povestea căprului, Pe dealul Plevnei, Dorobantul, Cîntecul redutei, O scrisoare de la Musulim Selo etc.), George Coșbuc și-a scris și câteva eseuri amănunțite, printre care merităm a fi amintite etapele succesive ale desfășurării luptelor și evenimentelor din timpul războiului, pentru a face cunoscută mai bine generațiilor următoare faptele de vitejie ale armatei române, pentru a reaminti mai pregnant neamul destin al poporului nostru, contribuind astfel mai activ la afirmarea

și întărirea conștiinței naționale, la adăugarea trăinică a simțămintelor patriotice. În Războiul nostru pentru neam povestit pe întelesul tuturor, se adresează, așa cum sugerează și în titlu, unor cititori de nivel mediu sau simplu, din care cauză scrierea sa are mai mult un caracter de popularizare, pe alocuri ușor romanțată, căutând să prezinte faptele din domeniul de emoționa și convinge pe orice lector, printr-o formă apropiată de oralitate. Mai sobră, ca modalitate de expunere narativă, cu un mai accentuat caracter de evocare artistică, epică, este Povestea unei corone de oțel. S-a spus, despre această scriere, că nu poate prezenta niciun interes real deoarece nu ar fi decât un elogiu la adresa lui Carol I. Într-o foarte

mare măsură, afirmația trebuie rectificată. Într-adevăr, în prima parte a cărții, intitulată Domnitorul, Coșbuc își concentrează atenția mai ales asupra lui Carol I, însă nu cu o atitudine aduloare, ditirambică. Cu toate laudele pe care i le aduce, Coșbuc nu-l generalizează și nu-l absolutizează rolul avut în timpul luptelor pentru neam. Prinându-l în cadrul strict al războiului, drept comandant al ostărilor române, poetul nu putea să nu menționeze că, în împrejurările specifice din acea vreme, Carol a știut, în diferite momente, să exprime punctele de vedere ale armatei române, îndreptățitul ei sentiment de mândrie națională. Coșbuc prezintă, bunăoară, cu obiectivitate modul în care Carol a respins cu demnitate pretenția absurdă a țării Rusiei de a considera oșterea românească drept o simplă unitate subordonată, fără nici un drept de a acționa după propriile puteri, pe picior de egalitate. În celelalte două părți ale cărții, Oastea și Tara, George Coșbuc aduce un cald și bine meritat elogiu oștii și țării românești, vitejilor noștri ostășii, simpli și anonimi, care s-au jertfit pentru libertatea patriei. Pildele de eroism și de abnegație patriotică, înfățișate într-o bogată succesiune de scene și episoade, bazate pe date și elemente reale, în spiritul adevăratului istoric, fără nici o fantazare sau romanțare, emoționează profund.

La începutul secolului al XX-lea, evocarea epică a luptelor pentru cucerirea independenței naționale s-a îmbogățit cu două valoroase opere, Povestiri din război de Mihail Sadoveanu (1905) și 1877 — schițe din război de Emil Gârleanu (1908). În perioadele următoare, au continuat să apară scrieri dedicate aceluiași luminos moment istoric, dintre care merităm să amintim romanetele Pentru neam și Ghe. Silvanu (1922) și La Smirna de Petre Florescu. Într-o serie de două războaie mondiale, paginile cele mai substanțiale, realizate la un superior nivel artistic, le-a dat însă Gala Galaction, în primele capitole din romanul Papucii lui Mahmud al lui Gârleanu (1922), de caracter ale ostășilor români și vitejilor ei suflați negura de moșia prinților noștri Fraților, pace vouă!" Prin contrast însă cu aceste îndăl-

toare pilde de jertfă patriotică ale oamenilor simpli, Mihail Sadoveanu a înfățișat, în povestirea Două dureri, și altul tip de eroism, acela al celor paraziți, ca fiindul boier rămas ca un laș acasă, ba mai mult, asuprind mai crunt și batjocorind îndeosebi nevestele celor plecați la luptă. Același atitudine a celor ce stăpîneau și spoliiau poporul, acuzând în spatele frontului, o dezordine și Ion Pas în romanul Lanțuri.

Toți prozatorii care au evocat luptele pentru cucerirea independenței naționale au demonstrat amplitudine și convingător, prin faptele de viață de neîegalitate autentică, că adevăratul eroism că cele mai alese însușiri morale au fost reprezentate de marea masă a ostașilor ce veniseră direct din unitățile lor sate și țirguri. George Coșbuc, în Povestea unei corone de oțel, dintr-un sublim spirit de solidaritate națională, la cucerirea libertății: „A fost o pilă frumoasă de trăinicie a neamului, de creștere, de-a lungul mării naționale, că întreaga neamul s-a ridicat deodată, unii apucând armele și trezind în țara dusmanului; iar cei rămași acasă, rupând buzdăia de pine în două și trimițându-i jumătate celor ce se luptau... Îndăptor de vreme și în război, a fost pornirea sufletelor prin sate și orașe. Când străbătut prin toate colturile țării vestea că noi ne gătim de război și că ne-am rupt de țară, s-a cutremurat de bucurie toată suflarea românească... Această mărțurie o aduc și poezierile lui Mihail Sadoveanu Călărașii și Ceasuri de pace. În acestea, evocarea participării libere și conștiente a maselor la luptă, se transformă într-un fel de lămurire și plasă amagă de recunoștință adus oamenilor simpli, din popor, care s-au desprins fără umbră de mînă de tot ce le era drag acasă și s-au dus cu neînfricăre pe cîmpul de bătălie, clădind prin suprema lor jertfă noul destin al patriei. „Sunt acești vărași eroi, — numai pe tine, căldura necunoscută, nu te vor lăuda prin gazete ca pe un mare viteaz. Tu n-ai lăsat averi și bine, tu ai fost sărac și umilit și nu te-a chemat decât Vasile al lui Tudor... Tu ai pornit cu regimentele de călărași, fără frică și fără băvare de rău. Mai întâi te gîndeai că, ce și-i scria, în frunte și-i pus, și după aceea știai că, cu turcul și cu tătutul, și strămoșii tăi au dus zile prele. Poate a venit acum și pentru păpîni ziua răsplătii... Iată, s-a făcut noapte; pe străzii și naștii au tăcut; numai vîntul cu un freacă dulce se strecoară prin plețele sălcilor. Tu ai murit, și o inimă dărează în urmă o fericire ori o durere. N-ai rănit zadarnic, n-ai năpăstuit pe văduvă și pe orfan, n-ai lovit în aproapele tău. Ai avut un suflet limpede și-ai murit cu cinste". Iar în povestirea Ceasuri de pace, elogiu eroilor anonimi, plecat din mijlocul poporului umilit, dar iubitor de țară, ca moșii și strămoșii, se confundă cu vibrația imnului: „Si fiecare viață umilită care se stînesc acolo, pe gîla străină, și care era să rămîie pe veci îngropată acolo în pămînt străin, iasăse în urmă o fericire ori o durere. Plăcii vrednici, cu suferințele potolite și voi, umiliților și nebagăților în samă! sub pasul vostru s-a cutremurat pămîntul străin. Voi ați răbdat și-ați suferit, ați lăsat în urmă căminuri pustii și căminuri pline de viață, și ați vădit vitejia și curajul vostru. Prin contrast însă cu aceste îndăl-

toare pilde de jertfă patriotică ale oamenilor simpli, Mihail Sadoveanu a înfățișat, în povestirea Două dureri, și altul tip de eroism, acela al celor paraziți, ca fiindul boier rămas ca un laș acasă, ba mai mult, asuprind mai crunt și batjocorind îndeosebi nevestele celor plecați la luptă. Același atitudine a celor ce stăpîneau și spoliiau poporul, acuzând în spatele frontului, o dezordine și Ion Pas în romanul Lanțuri.

Toți prozatorii care au evocat luptele pentru cucerirea independenței naționale au demonstrat amplitudine și convingător, prin faptele de viață de neîegalitate autentică, că adevăratul eroism că cele mai alese însușiri morale au fost reprezentate de marea masă a ostașilor ce veniseră direct din unitățile lor sate și țirguri. George Coșbuc, în Povestea unei corone de oțel, dintr-un sublim spirit de solidaritate națională, la cucerirea libertății: „A fost o pilă frumoasă de trăinicie a neamului, de creștere, de-a lungul mării naționale, că întreaga neamul s-a ridicat deodată, unii apucând armele și trezind în țara dusmanului; iar cei rămași acasă, rupând buzdăia de pine în două și trimițându-i jumătate celor ce se luptau... Îndăptor de vreme și în război, a fost pornirea sufletelor prin sate și orașe. Când străbătut prin toate colturile țării vestea că noi ne gătim de război și că ne-am rupt de țară, s-a cutremurat de bucurie toată suflarea românească... Această mărțurie o aduc și poezierile lui Mihail Sadoveanu Călărașii și Ceasuri de pace. În acestea, evocarea participării libere și conștiente a maselor la luptă, se transformă într-un fel de lămurire și plasă amagă de recunoștință adus oamenilor simpli, din popor, care s-au desprins fără umbră de mînă de tot ce le era drag acasă și s-au dus cu neînfricăre pe cîmpul de bătălie, clădind prin suprema lor jertfă noul destin al patriei. „Sunt acești vărași eroi, — numai pe tine, căldura necunoscută, nu te vor lăuda prin gazete ca pe un mare viteaz. Tu n-ai lăsat averi și bine, tu ai fost sărac și umilit și nu te-a chemat decât Vasile al lui Tudor... Tu ai pornit cu regimentele de călărași, fără frică și fără băvare de rău. Mai întâi te gîndeai că, ce și-i scria, în frunte și-i pus, și după aceea știai că, cu turcul și cu tătutul, și strămoșii tăi au dus zile prele. Poate a venit acum și pentru păpîni ziua răsplătii... Iată, s-a făcut noapte; pe străzii și naștii au tăcut; numai vîntul cu un freacă dulce se strecoară prin plețele sălcilor. Tu ai murit, și o inimă dărează în urmă o fericire ori o durere. N-ai rănit zadarnic, n-ai năpăstuit pe văduvă și pe orfan, n-ai lovit în aproapele tău. Ai avut un suflet limpede și-ai murit cu cinste". Iar în povestirea Ceasuri de pace, elogiu eroilor anonimi, plecat din mijlocul poporului umilit, dar iubitor de țară, ca moșii și strămoșii, se confundă cu vibrația imnului: „Si fiecare viață umilită care se stînesc acolo, pe gîla străină, și care era să rămîie pe veci îngropată acolo în pămînt străin, iasăse în urmă o fericire ori o durere. Plăcii vrednici, cu suferințele potolite și voi, umiliților și nebagăților în samă! sub pasul vostru s-a cutremurat pămîntul străin. Voi ați răbdat și-ați suferit, ați lăsat în urmă căminuri pustii și căminuri pline de viață, și ați vădit vitejia și curajul vostru. Prin contrast însă cu aceste îndăl-

romanul Papucii lui Mahmud al lui Gala Galaction și schițele lui Emil Gârleanu. Să reamintim schița Răniții un om fără răspunderi grave, trăind o viață ușoară, în răsfaț și comoditate. În momentul începerii luptelor pentru cucerirea independenței se produce însă în sufletul și în conștiința sa, sub impresia năvalnică a entuziasmului patriotic general, a reafirmării celor mai sfinte aspirații ale neamului, perpetuate de-a lungul secolelor, un profund proces de transformare morală, în urma căruia devine un luptător conștient de marea cauză a poporului român, căzînd vitezește pe cîmpul de bătălie. Înțind cu omenia psihologia personajului său, Dănilu Zamfirescu îl prezintă mai întâi încercat de un ezit istoric de natură romantică.

În contact nemijlocit cu realitățile frontului, dar mai ales cu oamenii care luptau, cu ostășii simpli și curajoși lor ofițeri, bine clarificați asupra mărețului scop național al sacrificiului lor, Mihail Sadoveanu se transformă însă dintr-un romantic într-un om lucid, însușit cu aceleași

idealuri patriotice, conștient că lupta nu numai în virtutea conștiinței trădite străbune, ci și din datorie de a sluji, așa cum se cuvine, îndeplinind dezideratul istoric major al epocii sale, ale țării și poporului din care face parte. De aceea, când se află pe patul de moarte, din cauza rănilor primite la atacul Grivitei, și sînd observat că Sava, Ana, Elena și Mary plîngeau, li se adresează prin cuvinte de o profundă semnificație: „Să ve regenerați prin lacrimi, cum ne-am regenerat noi prin sînge!"

Prin eroismul și jertfelicele din timpul războiului de la 1877, poporul român a trăit o adevărată regenerare, o renaștere istorică, îndeplinind sacralul ideal al independenței și suveranității naționale. „Războiul acesta — spune George Coșbuc — a fost cea mai bărbătească încercare a neamului nostru a neamului întreg... Am dovedit lumii vrednicia noastră în zilele de primejdie de mare și de-atunci suntem liberi, stăpîni pe țară și pe faptele noastre!"

TEODOR VIRGOLIC

Desen de MARIN RUSU

De vorbă cu profesorul universitar

A. I. Piru

(Urmare din pag. 1)

și să aibă o eficiență în mișcarea literară actuală.

— O condiție esențială este să fie exercitată de personalități, măcar temporar. Săr ne amintim de recenzia lui G. Călinescu la Dialectica poeziei de Marcel Bressiașu.

— Dar și în cazul personalităților de dimensiuni mai mici, critica și-ar îndeplini mai mult rosturile, dacă s-ar hotărî să nu ocolească problemele, să disocieze mai cu grijă valorile de nonvalori, să motiveze adieciunea ca și respingerea, să aibă entuziasmul promovării și pe acela al negării. Nu funcționează aproape deloc critica de descurajare a medicrității și a prostului gust, există chiar scrieri de mult sancționate de vreme față de care se practică o curioasă filantropie editorială. Rispa de hirtie cu cărțile proaste, vechi și noi, împiedică reeditarea în tiraje suficiente a operelor de valoare din trecutul depărtat sau apropiat. Lipsa de exigență se explică și prin faptul că nu s-au rețipărit operele criticilor de prestigiu din trecut, în deosebi Istoria literaturii române contemporane de E. Lovinescu și Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent de G. Călinescu. Dacă judecățile de valoare din aceste Istorii ar fi fost cunoscute și urmate, nu am fi avut ediții de opere din Vasile Demetriu, înainte de Ionel Teodorescu și Gib Mihăiescu.

— Cunoașteți stadiul în care se află în prezent Istoria literaturii române de G. Călinescu? Ce ne puteți spune în legătură cu reapariția ei?

— Cu privire la reapariție nu știu nimic sau aproape nimic. Editura pentru literatură a pregătit ediția a treia a compendului de Istoria literaturii române publicat în 1945 și 1946 și rămas nemodificat. Am pus la punct pentru tipar ediția a doua revăzută de autor din Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent. La această ediție G. Călinescu a lucrat intens în 1947 și cu intermitență în anii următori pînă în 1964. Istoria n-a fost dusă mai departe de anul 1947, dar a fost mult sporită și parțial modificată sub raport documentar și critic pe tot parcursul. Mai toate adaosurile, cu excepții minime, au fost publicate de autorul însuși, întâi în ziarul Litere, apoi în revista Studii și cercetări de istorie literară și folclor, Steaua și Contemporanul. Capitole întregi, în ultima formă, au fost încredințate tiparului de către autor, în volume aparte, apărute postum ca Vasile Alecsandri și Studii și cercetări de istorie lite-

rară (ultimul sub îngrijirea mea). Am publicat de asemenea capitole separate din Istoria literaturii în volumele Studii și comunicări (Bollinteanu, Ghica, Odobescu) și Eliade Rădulescu și școala sa. Restul adaosurilor, publicate izolat sau (în puține cazuri) rămase în manuscris, pe margașina a trei exemplare din prima ediție, inclusiv completările, cele mai multe manuscrise, de la bibliografie au fost integrate de mine textului definitiv, la bibliografie consemnându-se și locurile unde au fost publicate (în cazul că au fost) modificările și adaosurile. Textul total numără aproximativ 4000 de pagini dactilografiate cuprinzînd iconografia din ediția întâia și multe clișee noi.

— O ultimă întrebare: ce părere aveți despre modul în care opera de critică și istorie literară a lui G. Călinescu a fost discutată și apreciată în presă de curind?

— G. Călinescu, a fost, nici vorbă, o personalitate critică excepțională. Opera lăsată de el este un monument al literaturii române. Traducerea într-o limbă de mare circulație a compendului său de istorie a literaturii române ar aduce culturii noastre mari servicii. S-ar vorbi mai mult de creația poporului român pe plan universal. Cît despre modul în care opera sa a fost apreciată în timpul vieții și uneori, cu regret constatăm, și postum, e mai mult decât penibil. I. E. Torouțiu ordonă: „Viața lui Eminescu o „compilație considerabilă” și dădea pagini întregi de exemple de „plagiat”. Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent a putut fi considerată nu numai o plagiat, ci și o „arhondologie” sionesească, sau „rod de noaple” în lumea scriitorilor, dar și o operă îndreptățită împotriva intereselor naționale. Mai curios este că vechilor namicii li se asociază astăzi partizanii inveterați ai dogmatismului care pretind că G. Călinescu a înțeles fenomenul literar în chip empiric, ignorînd principiile artei (deși a publicat un volum cu titlul Principii de estetică). Adeptii sociologismului vulgar obiectează și ei lipsa considerațiilor „științifice” (cu toate că G. Călinescu ține todeauna seama de imanența sociologică și psihologică a ficțiunii artistice). În fine, noștrii este că vechi adversari ireductibili au devenit în prezent apologeti, cu notificarea că numai ei îl înțeleg. Unul din meritele revistei Lucăcărul este de a fi luat în chip consecvent atitudine față de încercările de prezentare falsă a personalității lui G. Călinescu. Lui Eugen Barbu i se datorește o memorabilă evocare a marelui critic și romancier.

Atitudinea leninistă față de artă

(Urmare din pag. 1.)

Intervine în acest proces nu numai o simplă reflectare („conștiința omului nu numai că reflectă lumea, dar o și creează” arată Lenin într-o însemnare), ci și o transfigurare în lumina idealului și a viziunii estetice proprii creatorului, ceea ce face simțită în acest domeniu o mare diferență față de amplitudinea subiectivității. Recunoaștință — subiectiv în crearea valorilor artei, celui de al doilea termen îl revine un rol deosebit; trebuie să distingem net între recunoașterea intervenției subiectivității și pretenția dreptului la subiectivism al unor artiști. După cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu cu prilejul împlinirii conducerii de partid cu oamenii de cultură și artă, „fără îndoială este bine și necesar ca artiștii să pună în opera de artă toată personalitatea și individualitatea, dar o parte sa va fi valoroasă în măsura în care ea exprima realitățile în care trăiește” (Știința din 20 mai 1965).

Pornind de la o asemenea atitudine suplă și nuanțată față de însăși natura artei, înțelegerea genezei și funcției sociale a acesteia se va întemeia de asemenea pe o concepție dialectică și prin această concepție. Note centrul inclusiv artă, nu se va putea naște astfel în afara unor premise obiective și subiective de cea mai mare însemnătate, a căror neglijare poate avea consecințe dintre cele mai negative. În primul rînd, este evident, trebuie transformată însăși realitatea și, în acest sens, ridicîndu-se împotriva reformiștilor care se situau pe o poziție „luminiștă” susținută că pentru revoluționarea societății este întâi nevoie de cultură. Lenin întreba: „Pe cine crează socialismul? e necesară o cultură înaltă — spunem de. Foarte bine și de ce n-am putea începe prin a crea la noi mai întâi astfel de premise ale culturii ca Izgonirea moșierilor, Izgonirea capitaliștilor ruși, pentru a începe mișcarea spre socialism?” (Lenin despre cultură și artă, ESPLF, 1957, p. 433).

Desigur existența unor asemenea premise de prim ordin este esențială și concepția după care cultura, artele, ideile în genere ar putea ele singure transforma realitatea este profund eronată. Există însă o automicșare a lumii ideilor, o tradiție istorică constituită de care nu se poate face abstracție în

construirea unei noi culturi. Oriol ar părea de paradoxal pe o asemenea poziție — violent combătută de Lenin la vremea sa — se înfinesc atitudinile aparente: proiectivismul pe de o parte, inovatorismul cu orice preț pe de alta. Unor asemenea concepții care au putut și mai pot fi întâlnite și astăzi în viața artistică li se opune cu hotărâre concepția leninistă care călăuzește și partidul nostru în vasta acțiune de valorificare a moștenirii culturale: „Fără înțelegerea limpede a faptului că numai prin cunoașterea preciză a culturii create de întreaga deșertare a omenirii — numai prin prelucrarea ei se poate construi o cultură proletară, fără această înțelegere nu vom putea îndeplini sarcina aceasta” (Ibidem, p. 335). A-titudinea corecționatoare față de fondul de aur al moștenirii culturale — întrucît presupune o poziție dialectică care, negînd ceea ce este dăunător, să poată în același timp prelua și prelucra elementele înalte apărute în decursul timpului.

Vasta acțiune de valorificare a moștenirii literar-artistice inițiată de partidul nostru a reus în circulația valorilor noastre culturale și în constituirea constituitului pantheonului vast al tradițiilor noastre, punîndu-le în demnitatea maselor largi. Cu prilejul unor asemenea acțiuni se observă însă unele, fie o atitudine rigidă, îngustă care refuză să înțeleagă operele respective în contextul social-istoric în care au apărut și ca atare să aprecieze funcția reală pe care au jucat-o în acele condiții, fie încercarea de prelucrare necritică, în bloc, a tuturor produselor literare și artistice ale trecutului. Pendularea între aceste extreme este dovadă pentru o poziție ideologică deosebită și pentru o înțelegere superficială și eronată a rolului și semnificației acestor opere. (Asemenea critici se observă îndeosebi la oamenii cu o formație formală și cu o cultură artistică lacunară, care din dorința de a fi „moderni” au sărit etapele, omînd unele din caracteristicile valorilor culturale naționale și universale și a fenomenelor elementare ale învățării marxiste considerate de ei drept «dogme»).

Bogate în concludii sînt și unele apărute leninate ale legăturii opere de artă cu societatea în care a apărut și pe care o reflectă („nu poți trăi în societate fiind independent de ea” spune Lenin). Esențial li se pare a sublinia faptul că în analizele sale (deși nu avem de-a face propriu-zis cu o analiză literară), Lenin considera opera în individuală legătură între esența și structura ei. În același timp — într-un mod care a fost de altfel remarcat de unii structuraliști contemporani — Lenin face legătura între structura opereii și structura epocii, alți că acestea nu sînt considerate independente de conținutul și nici ca niște unități închise, atemporale, lipsite de dezvoltare.

Amintirea unui fragment din analiza închinată opereii lui Tolstol ni se pare relevantă din acest punct de vedere: „Contradicțiile din operele concepțiile, teoriile și școala lui Tolstol sînt, într-adevăr, flagrante. Pe de o parte avem un artist genial, care a dat nu numai laburii neîntrecute ale vieții rusești, dar și opere de prim rang ale literaturii mondiale. Pe de altă parte, un moșier scriitor întru Hristos. Pe de o parte avem în față un protest extrem de puternic, direct și sincer împotriva minciunii și a ipocritiei sociale; pe de altă parte avem în față un tolstolism, adică un om jalnic, epuizat și isteric, numit intelectual rus, care bătîndu-se în public cu pumnul în piept spune: «Sînt un ticătos, un nemernic, dar mă ocup de perfecționarea morală; nu mă mîning de celelalte probleme». Pe de o parte, critica necruțătoare a exploatareii capitaliste, demasarea actelor de violență ale guvernului, a comediei justiției și administrației de stat, dezvăluirea profundei contradicții dintre creșterea bogățiilor și cuceririle civilizate și creșterea mizeriei și sălbăticiilor și chinurile maselor muncitorești; pe de altă parte predica smîntîită de «nepămintorire la rău» prin violență. Pe de o parte, realismul cel mai lucid, smulgerea tuturor măștilor; pe de altă parte, propovăduirea unui din cele mai mirșave lucruri din cîte există pe pămînt și anume religia...» (Ibidem, p. 89).

Am extras un pasaj alături de lung toamă pentru a putea demonstra că, după Lenin, contradicțiile din concep-

ția lui Tolstol nu sînt numai contradicțiile proprii sale gîndiri, ci ele reflectă structura extrem de complexă și contradictorie a societății sale, înfățișate și tradițiile istorice concrete, dovedind astfel că viziunea unilaterală după care rodnică pentru analiză ar fi numai esența sau numai structura opereii, este greșită. Analiza citată mai sus, este în același timp, un model de gândire dialectică, întrucît face o distincție netă între aspectele contradictorii ale opereii marelui scriitor, dovedind că justa lui punere în valoare nu poate fi făcută decît dintr-o asemenea perspectivă. Există uneori în practica criticilor și istoricilor literare obiceiul de a se eschima contradicțiile, de a prelua de la unii gînditori tezele cu care sînt de acord, trecînd sub tăcere faptul că, în realitate, concepțiile acestuia au fost pline de contradicții și au jucat și în epocă un rol extrem de complex, care nu greșit ar putea fi redus la schema lină, înfrumusețată, pe care o utilizează unii.

Un mare rol l-au jucat concepțiile leniniste despre funcția socială a artei, despre caracterul ei de partid — idei care stau și astăzi în baza întregii politici culturale a partidului nostru. În conștientul său articol Organizația de partid și literatura de partid, Lenin arăta: „Nu incapa vorbă că munca literară este mai puțin deosebită decât munca intelectuală de egalizare mecanică, de nivelare, de omogenizare a conștiinței asupra minorităților. Nu încapa vorbă că în acest domeniu este nevoie să fie asigurat un cîmp mai larg inițiativ personal, înclinărilor individuale, să se dea cîmp liber gîndirii și fantaziei, formei și conținutului. Toate acestea sînt în contextul, dar ele nu dovedesc decît că partea literară a muncii de partid a proletariatului nu poate fi pusă pe același calod cu celelalte părți ale muncii de partid, a proletariatului (Ibidem, p. 51). În cele de mai sus este prezentată o concepție profund științifică în abordarea fenomenului artistic toamă pentru că el este apreciat alături de parte a ansamblului vieții ideologice, cît și ca entitate aparte, conducîndu-se după legi proprii, specifice. Îndemnul adresat la Congresul al IX-lea al P.C.R., către criticii literari în care se cerea acestea „să analizeze principală activitatea de creație, fără pretenția de a da soluții obligatorii cu privire la forma și stilul lucrărilor artistice” (Congresul al IX-lea la P.C.R., Ed. Politică 1965, p. 96) se inspiră toamă din această indicație leninistă.

Libertatea de creație de care se bucură oamenii de artă din țara noastră se bazează toamă pe încrederea că aceștia vor privi cu cea mai mare răspundere propria lor activitate, străduindu-se ca, exprimîndu-se pe sine, să exprime bogata realitate a zilelor noastre.

Absențe și incorectitudini

Răsfoind tomuri de istorie și enciclopedie muzicală, dintre cele mai recente ce parvin din străinătate, de foarte puține ori poți sesiza o corectă informare asupra muzicii românești, asupra istoriei și actualității ei. În majoritatea lor astfel de volume cu largă publicitate internațională, aparținând chiar celor mai celebre edituri, sînt purtătoare adesea de date nesemnificative, de informații eronate, discutabile, prezentînd arta noastră într-o regretabilă ipostază, lumii culturale. Desigur, problema ce se ridică are mai mult decît semnificația faptelor, sesizabile într-un colț sau altul de rețea, ea necesitînd rezolvări prompte chiar cu contribuția unor înalte foruri culturale din țară.

A afirma că ori de cîte ori muzica românească se face prezentă în viața artistică mondială, ea suscită un interes deosebit, pare pe bună dreptate superfluu, după cum la fel este un truism a nota că avem azi, conștiința valorii tezaurului nostru artistic și-l gîndim firesc integrat culturii universale. Totuși în ciuda acestui fapt, în atîtea publicații, se întîlesc dovezi clare că asupra artei noastre străindătează defîne informații insuficiente, uneori false, oricum, defavorabile.

Prezentăm cîteva din aceste note apărute în „Encyclopedie de la musique” — Edition Sequoia, Paris-Bruxelles (1964). „George Enescu — violonist, compozitor și șef de orchestră român. (Liberté 18.8.1881 — Paris 5.5.1955) a lucrat cu Massenet, Faure și Gédéage. Virtuoz al violinei și pedagog celebru, a fost profesorul lui I. Menuhin. Printre comenziile sale compozitîri între care 3 simfonii și opera Oedip în care se găsec elemente folclorice, trebuie citate Rapsodiile române care rămîn cele mai cunoscute.

„Brainloin (sic!) Constantin (corect Brăiloiu a etno-muzicolog român. (Buc. 1893-Paris 1961 (sic!) (data reală a morții 1958-Geneva, n.a.), fondează la Geneva în 1944 Arhivele institutului de muzică populară, a fost atașat în misiune științifică din Paris. A publicat colecția „Universelle” de muzică populară” (Unesco 1950—55).

„Sergiu Celibidache — șef de orchestră și compozitor român-german (sic!) (Roman. 2.12.1912) a făcut în 1948 cu Furtwängler și Orchestra filarmonică din Berlin un turneu în S.U.A. A compus 4 simfonii și un concert pt. pian.”

„Bobescu Lola Anna Maria — violonistă franceză (sic!) — de origine română, (Craiova, 9.8.1920) Prix Eugene Isaye 1937, carieră internațională.”

La prima vedere, în afara greșelilor de informare semnificative pe text, datele prezintă pînă la un anumit punct, dar cel ce are volumul enciclopedic în față își dă seama că cită superficialitate se trece peste reprezentanții muzicii românești în comparație cu arta altor țări. De pildă, unele încercări de valorare medicată. E greu ca să putem admite ca Enescu să fie prezentat numai cu cele trei simfonii în bloc, cu cele două rapsodii, „rămînînd cele mai cunoscute” („Encyclopedie de la musique”) și cu Oedip, afirmîndu-se înadekvat, că în aceasta „se găsec elemente folclorice”, fără ca să se specifice, dacă sînt românești sau nu, permițînd astfel creditul unor interpretări semnalate cîndva greșit că ar fi vorba de un fond etnic elin. Nepomenite rămîn sonatele pentru vioară (cea de-a III-a „în caracter popular românesc” considerată de compozitorul Arthur Honegger „o manifestare de capitală în repertoriul violinei” sonatele pentru pian, cvartetele, minuțata „Simfonie de cameră”, și cîte altele prin care muzica românească s-a ridicat pe culmi.

„Histoire de la musique” — din eleganța „Encyclopedie de la Pléiade” apărută sub direcția lui Roland Manuel, 1963, în capitolul consacrat școlii muzicale românești (vol. III) s-a crezut că poate fi prezentată într-o viziune muzicală națională românească numai pe două frînge pagini. Iată, pasajul unde este prezentat G. Enescu: „România a dădit în G. Enescu pe marele său clasic. (sic?) Se poate adăuga afirmarea că în mai 1936, Oedip al său a fost montat la Opera din Paris”. Autorul acestui „studiu” — Marcel Frémont crede că numai prin aceste trei rînduri poate fi precizat locul ilustru pe care G. Enescu îl ocupă în muzica universală? Situația este de-a dreptul revoltătoare. În continuare, în aceste două pagini se califică simplist întreaga muzică românească drept folclorică, fără să se aprofundeze cît de cît complexitatea aspectelor pe care ea le cuprinde. Din contextul opiniilor autorului ar putea reieși chiar că acest stadiu folcloric reprezintă o formă primară a culturii muzicale. În același spațiu se menționează că senzational faptul, că avem două centre muzicale: București și Cluj. Se înșiră apoi cu totul întâmplător cîteva compozitori, amestecînd tineri cu vîrstnici de diferite generații și stiluri, fără mică atenție la diferențe de informație? Răspunsuri la aceasta, vor fi încercate cu alt preț.

IANCU DUMITRESCU

ARTE

Salonul republican de desene și gravură 1967

La nivelul modalității picturii ca limbaj, piesele expuse la salonul republican de desen și gravură denotă o diversitate îmbucurătoare în ceea ce privește multitudinea tendințelor și orientărilor, raporturile noi create astăzi între obiect și contemplarea lui, între om și realitatea inconjurătoare, făcîndu-și loc, dacă nu în marea parte a lucrărilor expuse, cel puțin în cîteva lucrări de reinnoire structurală și nu numai formală, o mijlocelor vizuizii plastice. Dacă un Anton Petrusi, Gh. Iwancenko, Guy Sabo Bella, Vasile Dobrin, Gh. Soru, Iulia Hăluțescu, Dimitrescu Luca, Eugenia, ne ilustrază o tendință bine cunoscută de apartenență la o figurare bidimensională, dar care va permite fiecărui o interpretare vizuală de multe ori terită, narativul, descriptivul, vor fi însă depășite de o serie de liniar artiști care aduc o eliberare de forma-sablon, un sistem de referință plastic mai divers și mai nuanțat. Transcrieri deliberate și integrante unui sistem bine configurat imagistic ne propune gravura unui Done Stan ale cărui „Zodii” participă la fabulosul și în același timp bizarul univers de legendă mitică remarcabil în originalitatea viziunii cît și în execuție sau la un Florin Ciubotaru la care figurarea distorsionistă a eroi-

lor legendelor românești introduce privitorul într-un univers lirico-fantastic armonios orchestrat grafic. O interpretare analitică a unor tradiții folclorice ce nu întodeauna au fost bine asimilate de creatorii ce expun în actuala expoziție o găsim în figurări expresive și convingătoare la artiști ca Teodora Moisescu Stend sau Ion Stend unde analogiile cu cele mai valoroase aspecte ce le cuprind tradiția folclorului național sînt structurate sugestiv și în viziuni ce își mențin originalitatea chiar în permanența reeditării lor. Deliberarea analitică în interpretarea personală a tradiției literaturii noastre culte-a permis lui Petre Vălcănescu o utilizare originală a metaforei plastice cu tot sistemul de suspens-uri cel-implicat soluționarea spațială și ritmică a desfășurării elementului narativ din basmele lui Ispirescu sau din poezia lui Eminescu. Și Tiberiu Niculescu ne propune o autentică și sugestivă imagistică a poeziilor lui Bacovia, enigma și oniric coexistînd în imaginei sintetice ca ipostazele vizuale cele mai potrivite universului bacovian. Pe aceeași linie de formulare subiectivă și arbitrară a realității, Ileana Bratu și Nicolae Săfoiu, aduc fiecare o gîndire plastică fecundă în consecințele ei estetice, o su-

plețe a caligrafiei care o vom reînflinți într-o variantă lirică însă la un Florin Niculiu, la care tipul de abstracțiune abordat capătă expresivități plastice particulare. Singura lucrare semnată de Barbu Nițescu, ne introduce într-o lume unde imaginația și mediocritatea își dă curs liber desfășurării, și unde subconștientul se configurează în fantastic și mister. Octav Grigorescu ne prezintă patru desene revelatoare pentru sensibilitatea și puterea de sugestie a unei caligrafii rafinate elementele de vocabular plastice utilizate de artist implicînd complexe probleme ale disocierii și redisocierii formelor în spațiu, fluu-u-rile grafice și cromatice, ingenios utilizate servind finalitatea compoziției în cea liberale și spontaneitate a desenului și a întregii concepții de vizualizare a unui univers liric și fantastic în același timp.

Și Papadopolus Andonis, în ciclul pescăresc, ne propune o caligrafie subtilă și plină de inventivitate și vibrație grafică, orientată pe o direcție fecundă a valorificării expresive a caligrafiei. Dacă Iulian Olariu, Eva Cugir, Paul Erdos, Adrian Lucaci, Wanda Sachelarie, Surugiu Iulian, își continuă, o anume valoare expresivă, dar temperată ca intenționalității imaginative, Nicolae Avram ne apare ca un imaginativ făturlor de noi realități mitico-folclorice populate de animale-fantezie ieșite direct dintr-o tradiție fecundă a artei fantastice, atît în varianta ei europeană, cît și cea națională. Fără să-și găsească vocația în fantast, Victor Rusu Ciobanu alege alternativa unui decorativ care nu este lipsit de certe calități imaginative. Pătrunderea însă în structurile intime ale spiritului și actualizarea impulsului psihic pînă la limitele informaționale, vor apare la Jules Perahim într-un grafism viu și insolit, sau la Ion Bitan în impulsuri taștice sau rigurozități grafice expresive dozate în temperat într-o imagine dinamică dar echilibrată în sulețe și ritmică. Grafi-ci-an Cotoșman Roman abordă o modalitate vizuală originală și remarcabilă în efectul optic produs, cele două construcții spațiale de tip „cine-matic” introducîndu-ne în cele mai intime raporturi spațio-temporale plastice ale materiei.

O valorificare fructuoasă a tradiției naționale, cu efortul ce subînțelege asimilarea justă și funcțională, și cunoașterea aprofundată a raporturilor complexe individ-tradiție națională, realitatea obiectivă, raport ce solicită divers creatorul contemporan, va putea reconfigura și restructura, pe cît înnoitoare, limbajul artelor plastice și implicit altitudinea creatorului

DONE STAN „Zodia săgetătorului” (din ciclul „Zodiac”)

în fața modelului și în fața publicului. Absolutizarea unor poziții ce nu mai satisfac astăzi publicul consumator de artă, ca acel împrumut sau citat folcloric sau preluarea unor procedee de mult perimate în arta modernă europeană, nu pot decât să mențină un climat nefavorabil adevăratului experiment și a eficienței participării fenomenului artistic național, la autenticitatea și inter-valorificarea forței de intervenție în climatul artistic european. Integrarea tradiției noastre folclorice cît și conjugarea acesteia cu profun-

dăle procese psihice intime ale individualității creatoare pot da naștere însă la imagini ce-și așteaptă interpretii sau mai bine zis „conceptorii”. Iar dacă limbajul plastic a fost în parte restructurat de către a serie de tineri artiști menționați în cronica de față și dacă elemente pozitive se anunță chiar timid sau ezitant este de datorita criticului și nu într-o simplă relație succintă să intervină, ca adevăratul talent să nu fie viciat de pînăciful sau clișeul plastic.

ANDREI DOICESCU

DINU SĂRARU CRONICA TEATRĂLĂ

Elvira Popescu

André Roussin e un cunoscut autor de bulevard, cu o tehnică adesea excelentă, dar de o facilitate care i-a asigurat succesul unui public foarte divers, dispus să se amuze fără mari pretenții. El a reușit astfel, să facă să i se joace nu mai puțin de douăzeci de piese în teatrele pariziene. De la „Athènes” și „Vieux Colombier”, la „Nouveautés” și „Palais Royal”.

Una din aceste piese din seria comediilor de familie, „Lorsque l'enfant paraît” a căzut la noi, mi se pare la Baia Mare, sub titlul justificat de traducerea echivalentă „Cînd vine barza”.

Firesc, ușurintă cu care André Roussin a reușit să-și strîngă în „Théâtre complet”, opera dramatică, e justificată și de colecția „Masques et visages” în care a apărut.

Poate că eu sînt prea drastic, e însă în afară de orice îndoială că, de pildă, „La locomotive”, piesa care i se joacă acum la „Marigny”, nu e de natură să inspire comentariul istoric literar.

Comedia de bulevard își are totuși locul ei și există un public care vrea să se odihnească mai ușor și chiar o nevoie de amuzament facil. Despre ce e vorba în „La locomotive”, piesă inspirată autorului de René Clair, căruia i se și mulțumește în caietul program? O familie de burghezi cumsecade, trăind o viață foarte burgheză, respectiv soțul și soția, trec în sfîrșit, după patruzeci de ani de conviețuire, printr-un mare eveniment. Soția domnului Ernest, care și-a terorizat pur și simplu bărbatul cu amintirea marelui ei amor din tinerețe, în jurul căreia a abordat întîmplări romantice, se reintîlnește, în sfîrșit, cu acest iubit din adolescență de care

s-a pierdut, zise dînsa, pe peronul unei gări, învîlăuită ea, sau învîlăuit el, de fumul locomotivei.

Idolul visurilor de tinerețe al respectabilei doamne de azi e chel, ramolît, contabil șef, cu trei neveste înmormintate și... evident din toată frumusețea amintirii nu mai rămîne întreg decît... fumul acelei locomotive pe un vechi și uitat peron de gară. Dar, pînă la urmă, se pare că nici nu s-au pierdut, că nici nu s-au iubit, că nici nu sînt, nici unul, nici altul, acel eroi romantic, creația fantezilor lor. Cum e de bănuît, urmează încercări, glume, unele mai deosebite, altele mai fărîm, sirop destul, spiritualitatea ieftină, se ride, se și aplaudă... dar se aplaudă, marea actriță, care continuă să rămînă în inima Parisului, Elvira Popescu.

În decorurile bogate — interior de burghez cu pretenții — ale lui Pierre Clayette și în regia autorului însuși care declară că a scris special piesa pentru Elvira Popescu sperînd că „Comedia sa va rula la fel de bine r-ul doamnei Popescu” comedia apare mai luminoasă și, în orice caz, mai amuzantă decît în realitate.

În diverse roluri de seară, repleți la repleite protagonistei, apar Fernand Ledoux pe care ghidul vedetelor pariziene îl înseamnă, firește Henri Cremlieux, o fină și frumoasă artistă Paule Emanuele, dar și înestrata, Agnès Decroches și François Borel, întîlniți la intrarea actorilor venind cu două ore înainte de spectacol.

Fernand Ledoux, în idolul adolescenței soției domnului Ernest, e un comic excelent, compoziția lui e de un pitoresc savuros de uneori, pentru noi la București, cam grosieră: dar îi rămîne în amintire.

Succesul spectacolului, al piesei, succesul de public îl face

doamna Elvira Popescu primită cu aplauze de la simpla intrare în scenă. Farmecul ei personal, arta degajată cu care își joacă partitura de bătrînă ambată de visul obședant al unui amor inchipuit, apoi stooparea în fața realității depășită cu patruzeci de ani, în sfîrșit, resemnarea copilă-roasă și alintată din final, cuceresc sala. E o mare plăcere să vezi cum un actor își domină partenerul, cum face ca scena să prindă viață, să se lumineze și să se întunece o dată cu gestul cel mai obșnuit. Autenticitatea cu care artista, marea artistă face ca fiecare schimb de replii să apară ca de la sine, înobilindu-se în aceeași vreme cu valori simbolice, impune rolul ca pe o demonstrație de măiestrie.

O pauză întregă, singura pauză, m-a reținut pe scenă alături de ea, după ce primul act îl presărase, de nemuritate ori, ca un semn de prietenie, cu nenumerate replici și chiar tirade, în românește. Și amintea cu emoție cum a dat examen de intrare la institut cu poezia lui Coșbu „La oglindă” și a recitat cu o vădită încintare versurile poetului prețuit, mărturisindu-mi cum se odihnește spunînd, de asemenea, versuri din Eminescu.

Exigență și lucidă cu textul lui Roussin, îmi destăinuia în același timp ce fericită e să joace seară de seară, luni de zile fără întrerupere, să simtă căldura publicului, căruia i se dăruia cu tot sufletul.

Apropiată ridicare a cortinei m-a obligat să-mi amintesc că mă aflui în fața uneia din cele mai prețuite artiste pariziene, într-ait-fusec întrevăderea de căldă, de prietenească, de ferită de emoții.

Paris

film

Un scenariu în căutare de regizor:

„IOBAGII”

În ampla frescă a istoriei naționale pe care cinematografia noastră o pictăază esențial, metaforizînd prompți, decupaj gata cristalizat în sevede și scene. Povestirea ne introduce, la început, într-o atmosferă în care realul și fantasticul se împletesc nu dintr-un răsfaț literar, ci pentru a ne apropia cît mai repede de miezul problematice. Bătrînul Filimon, cu mîntea rădică dintr-o pricină bătailor primite la curtea grecoasă — ciudații prefigurare anonimă a destinului lui Crișan sau al lui Avram Iancu —, Filimon, asadar, pazește boii „domnului” pe un „răzor înalt și ierboș” de la marginea satului și dialoghează imaginativ cu sfîntul Petru al avarilor evizuiți silite din realitatea vremii: — Nu-l nici o dreptate pe lumea asta, zise Filimon privind spre cstel — Nu, dar se va face, azi-mine. Porunca e dată de sus de la Tatăl. Intrîrile puțin pe drum, căci e cale lungă din cer pînă la pămînt. Și trebuie să treacă și pe la împăratul, s-o vadă și el. — Atunci nu-l nimde de așteptat. O s-o schimbăm iar. Împăratul e cu domnul... Cine știe cum o să mai iasă și asta pînă la capăt! Au mai fost ele porunci și dreptăți... Dacă Dumnezeu nu numai ar da porunca, ci tot el, drăguțu, s-ar apuca să o ducă la îndeplinire, am avea vreo nădejde. Dar cînd oamenii și mai ales domnii, trebuie să lase ceva din al lor pe seama Iobagilor... Hm, bătrîn ești, sînt Petre, ai uitat cum e lumea... Iată-ne plasați prin cîteva replici, într-un cadru istoric aproape complet. Filimon e trezit, însă din reveria sa sceptică și e chemat acasă: ritmul (cinematografic) al povestirii își găsește pasul. Panoramic-tele și travellîngurile se alternează cu planurile generale, medii, cu „pan-focurile” sau cu prim-planurile. Iată-l pe Dumitru, fratele lui Filimon, ajuns cu întîrziere pe ogrorul feudalului, pentru a-și înfrunța, disperat moartea:

„Apropiindu-se de plugiile domniei, Dumitru recunoscu de aural al baronului ca și pe cel surt al spanilor Ianos și Ioșka. Între pluguri se zăreau cîteva chipuri cunoscute, vechi, țevărași de muncă (...) La vreo sută de pași se oprise sîrul lung al plugurilor. Oamenii obșnuiți cu intimplări de acestea seadeau fiecare lângă boi, ascunzîndu-se ca să nu-i pară stîmpnatul că se uită așa și nu altfel. (...) Lui Dumitru nu i se mai cunoștea fata, un ochi îl plînsese, dar el, zvircolîndu-se pe pămînt, tot mai cerea lertare, pomenindu-și copiii, tot mai gemea... Și baronul, infurît din ce în ce mai tare, îl lovi mereu pînă cînd singele, care curgea departe pe brazdă, prinse polgărit și cel lovit se zgîrl o dată puternic, apoi se întinse liniștit, întorcîndu-se cu fața spre soare-apune”.

„Apropiindu-se de plugiile domniei, Dumitru recunoscu de aural al baronului ca și pe cel surt al spanilor Ianos și Ioșka. Între pluguri se zăreau cîteva chipuri cunoscute, vechi, țevărași de muncă (...) La vreo sută de pași se oprise sîrul lung al plugurilor. Oamenii obșnuiți cu intimplări de acestea seadeau fiecare lângă boi, ascunzîndu-se ca să nu-i pară stîmpnatul că se uită așa și nu altfel. (...) Lui Dumitru nu i se mai cunoștea fata, un ochi îl plînsese, dar el, zvircolîndu-se pe pămînt, tot mai cerea lertare, pomenindu-și copiii, tot mai gemea... Și baronul, infurît din ce în ce mai tare, îl lovi mereu pînă cînd singele, care curgea departe pe brazdă, prinse polgărit și cel lovit se zgîrl o dată puternic, apoi se întinse liniștit, întorcîndu-se cu fața spre soare-apune”.

„Apoi, cortegiul lung al carelor, surprins în etape succesive. Iată un moment o „armată” specific cinematografică, intreruptă imediat de o viziune panoramică, la rîndul ei marcată în contrapunct de o scenă epico-didactică în cheie allegretto: „Înspire deal soarele sălăbete, e tot mai alb, mai roze, împărsîndu-se într-un nor de negură vîntuș. Feste drum trece un iepure. Martie strigă: — Uha măăă! Prinde-l măăă...” Cîrșugii ajung în dreptul tîului de topit cînepa; descierarea muncii femeilor e de o pregnanță deosebită (scenă superioară, de departe o celei analoage din Orez amar al lui De Santis). Săritul de femei săteanu înșurite în apă. Desprindeau cînepa topiță din șiragurile acoperite cu gile, prapionte cu pari de fundul lacului să nu le ducă apa dacă s-ar fi rupt astupăturile. Cele de la mijloc, intrate în apă, mișcă la brîu, treceau cînepa din mîini în mîini celor de la margini, unde apa era mai limpede din cauza lerburilor. Acolo o loveau cu toată puterea, apoi o treceau printr-o parte și, după ce o ridicau deasupra capului, iar o lbeau de apă. Cîteodată se întîmplă că femeile se strecoară în ochi. Atunci își vîrsau una împotriva altele tot amarul sufletelor lor chinute. Pe malul apei zgrileauo cirdui de copii. Cei mai mari erau ul ei el pînă la piele, căci puneau cînepa popii să se scurgă. Din vreme în vreme

le lesea cîte o femeie din apă, cu haincele prinse de trup și fața stropită cu apă murdară. Se apleca asupra covei în care plîngea copilul mic. Sînu ud și strîns de frig miroase a cîneapă topiță, a mîl și a apă stătută. Copilul îl lua în gură, îl lăsa și se uita în ochii mamei plîngînd...”

„Semnele răscolite încep să se arate: „Printre poporul oropsit, care tot mai aculea de stîmpnat, răbda foamea și bătaiele, vestea a zburat cu aripă lui, schimbîndu-se în mil de chipuri, de la sat la sat și de la om la om”. Apoi: Va veni Horia cu oaste mare, din porunca împăratului. Vine cu trei sezaguri, fiecare avînd în vîrf cîte un bumb de aur”. În contrast, își face loc sevedea din castelul baronal: „consiliul” grolului cu pastorul calvin și cu paterul catolic, ca într-un „pre-Geopard”, desigur mult mai puțin rafinat în crepuscularismul său, încă lipsit de evidența celui sicilian. Mon-tați paralele: interiorul castelului-curtea plină de iobagi din patru sate, veniți „după premință”. Știința revoltei scapără, apele încep să fiarbă: „Oamenii de pe dealuri coborau spre sat, rostogolindu-se la vale prin curți, săreau gardurile și pîrleazuri, ca să scurteze drumul se războiului amarului cîinii. Sătenii leșeau la porți, fiecare cu ce-l cădea mai repede în mîni: sapa ori secura. Bătrînii își luau im-bibicel (...) În sfîrșit se desprinsă (Popa Costan) și, cu barba în vînt, trecu pe lângă femele, ca alungat de duhuri. — Încotro, pîrînte? — Să prindem păsări. Îndată după popa, prin același loc, se livră doi cocani”. Castelul e atacat, încăperile sînt rînd pe rînd invadate cu puhoiul răsculător. Un episod, din cîteva multe: „În gura cămării se lîvî războiul amarului cîinii, vîlcăru, ca de obicei cu bita lungă, înfîlțită în mîni. Cîntă vîzu încăperile nesfîrșite pline cu sîcînă, coșurile cu mere, suncele atrămate de tavan și toată marea de bunătăți înșirate în vreo patru cămări mari și șurle. I se tăie răscularea... Înaintea lui erau înșurite vreo patru butoaie cu unsoare. Ația unsoare! Și el nu țîșase un, poro în toți cei treizeci de ani, de cînd era înșurat... Cum seada și se uita la unsoare, privirile îl alunecară în jos spre opincile crăpate de secetă. Deodată sărî sprinten și, pînă nînd mina pe gardina unul butoi, se cutundă în unsoare pînă la brîu. Și începu să joace infuriat. — Amu na mîncăți, opincilor, și vă săturați!...” În sfîrșit, pedepsirea baronului, în pre-

zența calmă, aproape solemnă, a lui Ion Oargă, zis Cloșca, și perspectiva unor răscolale mai norocoase.

Firește că aceste citate nu oferă decît o imagine palidă a virtuților cinematografice care învîrtează fiecare pagină a Iobagilor. Dar dacă vreunul dintre cineștii noștri își va lua ostenența să citească povestirea în întregime se va convinge repede că se află în fața unui scenariu de o vigoare și de o densitate excepțională, bază literară a unui film profund reprezentativ pentru istoria și pentru omenia fundamentală a poporului nostru. Lipsit de eroi principali — de „vedete” — Iobagii nu ca protagonist însuși poporul, satul, masele, ridicate la putere de exponen. Ne reafirmăm cu pasture credința în „cinematografibilitatea” navelui lui Pavel Dan (ca și a întregii sale opere) și-l invităm pe regișorii contemporani — în primul rînd pe un Horea Popescu — la lectură.

Asa trebuie să sporească — credem — arta și cultura noastră filmică, în planul epopeii naționale.

FLORIAN POTRA

COMITETUL DE REDACȚIE

GHEORGHE ACHIȚEI (redacția) editor

ION DODU BALAN (redacția) editor

G I C A I U E Ș

AUREL MARTIN

MIHAI NEGULESCU

D I N U S A R A U (secretar general de redacție)

VIOLETA ZAMFIRESCU

Prezentare grafică ȘTEFANA HARBUR